

सर्ग
६

इ.पू. ३००

६३

महार्क्षितसंस्थितानां प्रेष्ठसिंहसन्ध्यानां उदरनेत्रपुष्पभृतां उज्ज्वलवेषधारिणां तेषां रात्रौ मध्ये कल्पद्रुमा राक्षसुरद्रुमायां मध्ये पाज्जित इत्युत्तरद्रुमविशेष इत्युक्तं
ते देवतरवो मंदारपाज्जितक. संतानः कल्पवृक्षश्च पृथिव्या रश्मिद्वन्द्वमित्यनरः सत्पुस्तुरवधाज्जाते जसाराजभस्मेति पादोऽतिशयेन सूर्यः अत्र कल्पद्रुम
शब्दः पंचाभूतमविशेषवचन उपकल्पयति मनारप्याति निच्यत्यसुरद्रुमनाजोपलक्षकतया प्रयुक्त इत्यनुसंधेयं कल्या इति द्रुमाः कल्पद्रुमा इति विग्रहः ६ पौजनस्य
नेत्रज्जा. सर्वोत्पत्तिविरापतस्मिन्नेत्रियतुः सत्यद्वयैतम इति ददृशुस्त्वर्थाः कथमिव महेत्कटे मदेनाङ्गिन्नगंडे निर्भरं बौवयेणं पक्षिपेणं पक्षधाते गजेवेति तारिणी
रुताः पुष्पाणां दृशोपैस्तेत्युक्तं पुष्पवृक्षा इत्यर्थः धिरेषां भृगा इत्यवयवविशेषां धिरेषां पुष्पवृक्षस्यागसंभावनाकृतं अत्रिभिर्विशेषकमत्रिभिः काला पैमाहः अथान्वेजेरा

७३

क५ य

तेषां महाहसनसंस्थितानां मुदरने पथ्यभवांसंमधेशजधाध्यायसुनुरेवकल्पद्रमाणां भिवं पाजिनातः ६ नेत्रज्जोः पौरजनैतस्मिन् विरामस
वन्न पतीन्निपेत्तः मदीकटे रचितपुष्पवृत्तांगधदिव्यवर्णहृदिरेणाः ७ अणुतेवोदिमिन्वपयैः सोमार्कवशैतनदेवलोके संचारिते वागुस्मारणे
नौधुपे समुत्सर्प्यति वैजयंतीः ८ पुरोपकठोपवनाप्रयाशां शिवलितो मुदतन्त्य हैतौ अध्यातशरैव परितो दिगंतस्तु यस्वने मूर्च्छति मंगलाय ९ मनुष्य
वासवचेतस्त्वयानमध्यास्य कन्यापरिवारशोभि विवेशं चान्तराजमार्गं पतिवराहपतिविवाहेषां १० जवंशाभिजैवंदिभिः स्तुतिपाठकैः वंदिनः स्तुतिपाठ

जवंशाभिज्ञैर्विदिभिः स्तुतिपाठकैः वंदिनः स्तुतिपाठकाश्च

मरुः सोमार्कविशेषो मरुद्वंशभवेन लोको राजलोके कृतस्तेति कथ्यमानं चान्नराजमार्गे विवेशे सुतेराणां न्यः श्वमुत्तराधिपोज्यं संचारिते समंतात् प्रसास्ति अगुरोः अगुरो ह्यप्यन्यपनसा।
मासोऽग्निप्रेतः सारो निर्वासो योनिः कारणाय स तस्मिन् प्रयेचे वैजपंती पताकाः समुत्तर्यति क्रम्य गच्छति सति ८ किंच पुष्पोपकंठे क्षत्रीयेऽप्यनायास्यो येषां तेषां कलापि नोर्वाहं
रां ३६ तत्स्येह तौ मेघध्वनिमाहृष्यात्तां त्वकशो प्रधाताः परिताः शरवा यजतस्मिन् भालार्थं मंगलप्रयोजकत्वेन वा यशो वैपरीतो दिगंतान् हर्षं ति बाधुवति सति ९ यंतु गोतो
तिपतिं वा ह्यं वराहपतिं वा ह्यं वराचेत्यमाः संज्ञा मरुद्वंश्यादिना तत्प्रत्ययः क्लृप्तिविवाहवैबाकं म्या इंडुमती मनुष्यैर्वा रापरीवारेणापि जनेन शोभिचतुस्तयेन च न सखा हनेति विचामथा
स्यार स्यमेवां तरं च मध्ये पोरजमार्गं ति विवेशे १ विधिकुलकेम् ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥

राम
६७

अनपमर्षिपादेचकालं कंठेव पुष्पयकानां कामनातेवाकंचिदेकमजामहे १ सोऽजमजस्यामे उपचारवस्तुगर्भो करणावस्तुमेवेवुपपंकेषुतिहासनस्या
 भनोजवेधानननौरनेपय्यातवेमानिकानां चिमाने श्रुती चरततिरकुप्रत्ययः मरुताममरां गामरुतापदनामरावित्यमरः आ कृष्टलीलान्नतलो
 भाषाव आ कृष्टलीलानित्यर्थः सापेक्षेपिगमकत्वात्तमासः नरलोकां प्रालयेतीतिनरलोकपालाः कर्मरपराप्रत्ययः तान्भयात्तानपुष्पत १
 रतिः स्मरप्रियायाचरागेचसुरतस्मत्तावितिविश्वः रतेः कामप्रियायागृहीतानुनयेनस्वीकृतप्राप्यनेनगृहीतरसनुनयेनत्यर्थः सापेक्षत्वापिगमक
 त्वात्समासः ईश्वरेशाहरेणप्रत्यर्पितस्वांगं काममिवस्थितकाकुस्थंभालोकयेतांनपाशांमनः ५ मतीनिराशानित्यहंभव ५ मतीसत्यतिमेनंविहा

संतजमेवेधमनोजवेधानसिद्धं सनस्थानुपचारवस्तुवेमानिकानां मरुतांमपश्यंदात्त कृष्टलीलान्नरलोकपालान् १ रतेर्गृहीतानुनये
 नकामं प्रत्यर्पितस्वांगमिवेश्वरेशां काकुस्थंभालोकयेतांनपाशांमनोवभवे ५ मतीनिराशं १ वेदमनिदिष्टमसौकुमारः लू प्रेनसो
 प्रानपयेतमं चैशिलाविभंगैर्मगजशावस्तुगंनगे संगमिवांसरोह ३ परा र्धवर्गास्तुरगावपन्नमासेदिकानूरत्नवर्दासनंसंभविषु
 मासीदुपमेपकांतिर्मयूरपुष्पाधिरांगुणेन हेतामुनिपारजयं परांमुजभाविशेषोदय ५ निरीक्ष्यः सधनधात्वावरुत्वादिभक्तः ययोगुचापेतिवृत्तिवृत्तेव ५

व५

पनास्मान्निष्यतीतिनिष्क्रियुरित्यर्थः सर्वातिशयसौंदर्यमितिभावः २ असौ कुमायौवैधर्मराभनेननिर्दिष्टदृष्टितमंचपर्यंकं क्लेशसुविहितनसोपानपद्ये
 मरगजनशावैरोपातः पोतः पाकोऽर्भकोऽभिः एकः शवकः शिखुरित्यमरः शिलानाविभंगमिति कुमुदुनननौः संगशेनाग्रमिव आसरोह ३ परा र्धः श्रेयावर्गाः नीलपीता
 हपोपेतितेनास्तरणेनकंजलादिनाउपपन्नं संपतेज्यं वदुत्तरवचनमासनमसिद्धिवाञ्छाधिति वृत्तिसोऽजः मयूरपुष्पाधिरांगुणेनसेनामसहसेनानीरिमभर्गुहस्तमरु
 ममिष्टमित्यर्थः उपमेपकांतिरसीतमपस्त्वितिचित्रस्वतानंत्वायेवैतासनपत्तयरातदाहृदयार्थेतिभावः ४ अतिशयोक्तिर्भाषायां यदेवार्थेति राजापरं वं सश्रियाद्वर्ज्यपोमुचंमिष्टानांपंक्ति
 पुविद्युतवसरसधविभक्तः तरेणुत्तमिष्टवस्योकरवप्रत्येकैकं कथितइत्यर्थः अभाविशेषोदयेनविभावेनदुर्निरीक्षोदुर्दर्शनः आत्माप्रियः स्वरुतः स्वरुतव्योपातिरुपुष्पोलुजीति

अनपमर्षिपादेचकालं कंठेव पुष्पयकानां कामनातेवाकंचिदेकमजामहे १ सोऽजमजस्यामे उपचारवस्तुगर्भो करणावस्तुमेवेवुपपंकेषुतिहासनस्या

पनास्मान्निष्यतीतिनिष्क्रियुरित्यर्थः सर्वातिशयसौंदर्यमितिभावः २ असौ कुमायौवैधर्मराभनेननिर्दिष्टदृष्टितमंचपर्यंकं क्लेशसुविहितनसोपानपद्ये

र. श्रीम.
६६

वे५

2

म२

ततः पूर्वोक्तादयो राजा किंचित्स्मावर्जितेनेत्रशोभः ईषद्वीकृपावितनेत्रशोभः सनुआकुंचिताः आभुमावकांश्रुगुलयोवस्यतेनतिर्यगिसंस्पर्शानखप्रभापस्यतेनपादेनैहमंदिर
 स्मयं पीठे पादपीठे विलिखितविलितवानपादंगुलीनामाकुंचनेनवंसत्नीपमगतेतिनयाभिप्रायः ॥ १५ ॥ विलोखकोपमपलत्तराडतोदुमयमिश्रयः भूमिविलोखनचनजी
 वाशहेतुः ॥ १५ ॥ कश्चिद्राजावाभुजमासनाईसिंहासनेकेदेशेनिवेशः संस्थाप्यतत्सर्विवेशतस्यवामभुजस्यसंनिवेशस्यानानुअधिकेनतो गानंमरावयस्यसत्तयोक्तः सर्ववि
 हनेविकृष्टदेशेभिन्नहारः लुटितहारः सव्यपृष्ठवंशाधेविकमित्यमरः सुहृत्समाभाषयानत्यरोः भूतवानपाध्वविर्तीनैवमित्रेरासंभाषितुं प्रसूतइत्यर्थः अतएवविलिख
 विकल्पधृतेत्यवाभागेनिश्चितपासकरुचंवातांकरिष्यतिनयाभिप्रायः भूतहायराडुरावेनकार्यकेचोइतीदुमयमिश्रयः ॥ १६ ॥ अथोयुवाविलासिनाः प्रियायाः प्रियायाः
 ध्वनिपवभतमवतंसोत्पलंघ्यापांपुरंकेतकवर्हकेतकदलेदलेवर्हमित्यमरः प्रियानितंवेदचितसंनिवेशोरयस्यनित्येणैवैवविपाटपामासअहंत्यासहस्रवंचीडांकमेव्यस्तित्याभिप्रायः

आकुंचितांगुलिनांतोन्यकिंचित्स्मावर्जितेनेत्रशोभः तिर्गमिसंस्पर्शानखप्रमेरापादेनैहमंदिरविलिखितपीठं ॥ १५ ॥ नवेशयवामभुजमासनाईसिंहासनेकेदेशेनिवेशादधिकेनतांसः
 कश्चिद्विस्तृतिकभिन्नहारः सुहृत्समाभाषयानत्यरोः भूत ॥ १६ ॥ विलासिनीविप्रमदंतपत्रंमांशुरंकेतकवर्हमित्यमरः प्रियानितंवेदचितसंनिवेशोविषटपामासयुवानस्ताम्रैः ॥ १७ ॥ कु
 शोशयाताम्रतलेनकथितकरागताधजलाकुनेनरत्नंगुलीयप्रभपानुविहानुदीप्यामाससलीलेमृतात् ॥ १८ ॥ कश्चिद्यथा ॥ १९ ॥ ममवस्थितैरपिस्वसंनिवेशाद्विलिखिनीवव
 आशुगर्भांगुलिभिर्मेकंयापारयामासकरंकिरीटं ॥ १८ ॥ तैतौनपायांभुतवृत्तवंशापुववृत्तग्याप्रतिहारद्वीप्राकसन्निकर्षमगधेयस्वप्नीत्वाकुमारीमवदत्तुंदा ॥ १९ ॥ कश्चिद्राजाकुशेरा

यंशतपत्रमिवआताम्रतलेपस्यतेनशनपत्रं कुशोशपमिरमरैरवाहले ॥ १८ ॥ जालां कुनं पस्यतेनकरेण अंगुलिषु भवायंगुलीयाभिर्मिकाः अंगुलीयं उर्मिकेन मरुभिर्जित्स्मांगुले उच्यते ॥ १९ ॥ कश्चिद्राजा कुशेरा
 तामंगुलीयानितेयां प्रभपां अनुविहानुदीप्यामाससलीलेमृतात् ॥ १८ ॥ सनपां गवश्चार्त्तदेवतायाशाइत्यमरः सलीले उर्मिकेन मरुभिर्जित्स्मांगुले उच्यते ॥ १९ ॥ कश्चिद्राजा कुशेरा
 अस्मैर्मादीयेतिनिषेधात् ॥ १८ ॥ कश्चिद्यथाभापयस्यांथानुअवस्थितैरपिस्वसंनिवेशाद्विलिखिनीववस्थानावचितइवकिरीटवज्राणांकिरीटागतानामंशदोगर्भेयां गानंयुतिरं प्राणिपस्यतेमेकं
 करंयापारयामासकिरीटवर्त्तनैश्चिस्तिप्यतामपितोभासंनमयेइतिनयाभिप्रायः प्रियसिंहासनाईसिंहासनेकेदेशेनिवेशाद्विलिखिनीववस्थानावचितइवकिरीटवज्राणांकिरीटागतानामंशदोगर्भेयां गानंयुतिरं प्राणिपस्यतेमेकं
 सङ्गात्वाभिनीलुनेदसद्याप्रतिस्मरंतीतिप्रतिहारदीप्तपातिकाकर्मस्पर्शयः विदूषाजित्वादिनर्तः प्रजाकृप्यमकुलां ईदुम्रीतगधेयस्वसन्निकर्षमनोपनीत्वापुवसुतामुत्तेतनुव्यवित्तिना
 वनिप्रमयः अवेदत् ॥ १९ ॥ गगना

सुगं
 १५
 १६
 १७
 १८
 १९

राम
 ६

नेत्रशतानामेकलक्षणेकदृश्येकं न्यामयेकं न्यायेतस्मिन् विधानुर्ज्ज्वलनो विधानातिशये सृष्टिविशेषेन रं प्रतः करौर्निषेत्तुः आसनेषु देहैर्नृकेवलं स्थिताः देहानविचिस्प
 तैरेव रत्नचित्तवत्तु रित्यर्थः अंतः फौलाकर्तृकानियतमेन नरेऽप्याकर्तृत्वव्यपदेशः आदेशातिशयार्थः ११ तानि सुती प्रतिप्रभिव्यक्तमनोरथानां प्ररुग्भिलाषाणाम
 हीपतीनां राज्ञां प्रगायागदयः प्रगायः प्रार्थनां प्रमवा प्रगायास्वमी विप्रभया प्रमासा इत्यमरः प्रगायेत्प्रदयः प्रथमदतिकाः प्रगायप्रकाशकत्वसाम्यात् दतीत्वम
 पदेशः विविधाः प्रगायस्वेष्टाः चेष्टाः प्रगायनिकाराः पादधानां प्रवालशोभाः पल्लवरां पद्मवचमलुः इत्यनाः अग्रप्रगायनसंगारसमुपाकरे विभावैरनुभावैश्च संचितैर्ब
 भिचारिभिः नीतासदृशसत्सरतिः प्रगायश्च ते रत्नविशेषः तच्चोक्तं तैरेव पत्नोरगोन्यवियपस्यापि नीतासरतिः सन्ततिचष्टाशब्देन नदनुभावविशेषाच्च संते
 पित्तैवेवेकाः भावैर्मनागतसाक्षात्सत्तेनुवंजयन्ति ये तेनुभावाश्चाख्याता धर्मास्तेषाः स्मितादपाते चतुर्दशविधानां विधानुच्चारंभसंभवाश्चित्तप्रगायारंभेदावचेष्टाश

तस्मिन् विधानातिशये विधानुः कं न्यामयेनेत्रशतैकलक्षे निषेत्तुः करौर्नरेऽदेहैस्थितुर्केवलं नासनेषु ११ तानि प्रत्येभिव्यक्तमनोरथानां हीपतीनां प्रगायागदयः प्र नां
 वालशोभाश्च पादधानां प्रगायस्वेष्टा विविधा वचनः १२ कश्चित्कथमापुपगद गालमीलालपत्राभिस्तद्विपरिजो भिरतः परित्येयवंधिनी नारविंभ्रमयांचकोर १३

विस्तर्तुमादिशो विलासी रत्नानुविषांगरकोटिलगंजाकारमुक्षिपय पाददेशां निनायसवीकृतचक्रवर्त्तः १४ दोकाननुगावाक्कश्चिदित्यादिभिः लोके रसति प्रगायभासश्चा

पमेकैरेव प्रतिपादनात्तत्तुल्यैकैरेवानुरागप्रतिर्षच्चयेगतेपिवापेक्षितां वदुशक्तिश्चेद्रसाभासमिधामतइति १२ प्रगायश्च वचनविरलुकेतासदृशयति कश्चिद्राजाकराभ्यां
 पाणिभ्यां उपपदनात् १३ तदेव अलोलैः संचलैः पत्रैरभिरुतास्ताडितादिरेकाः भ्रमराः पेनतत्तच्छेत्तं ज्योतिःपाशैर्गंतः परित्येयमेतत्संघातीति अतः परित्येयवंधिनी सपरिवंभ्रमयांचकोर
 चक्रवर्त्तुलीनारविंदवत्तवाभमपित्तप्रतिनपाभिप्रायः हस्तप्रकारिको यमपल्लवराकइतीदुमस्यभिप्रायः १४ विलासनशीले विलासीवैकल्यकथं प्रभृति धिनुगाप्रत्यपुत्र
 पोरजां प्रसादिसत्तंचलितं तानुविदरत्नवन्ति तत्रागदके परंतस्य कोटिलभ्रमस्तिलगंज्यस्युक्तवर्त्तयः कोटद्रव्यमरः जालं वरमुले विनीकृतं जालं वरमुले विनीकृतं
 रित्यमरः प्रवारपादभूतरीयवहं उत्कृष्टा इत्यसवीकृतं तैर्निर्यकृतं चक्रवर्त्तयस्य सत्तच्छेत्तं सन्ययावकाशं सत्यानं निनाय प्रावारोके पराजलेनारुत्वा म
 हं परिरसे इति नपाभिप्रायः गोपनीयं किंचिदंगेऽस्ति चतुः पञ्चाक्षरानु इतीदुमस्यभिप्रायः ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ ॥ श्रीरामायनतः श्री ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

ते हस्तिमेवतपोः श्रीसरसस्येष्टनीपासमानुरागपुवयोर्द्वयंयुज्यं इतिभावः दक्षिणायकत्वंतस्यध्वन्यतेतुत्तुत्तुमैकत्रदक्षिणइति३२ अथकुमारीसंगराजाचेतुस्ववतार्थप्रपत्तिपर्यः
 याथात्म्यंसीसुनंदोपाहृगडिसंबदन्त्रयवाजनाचध्वंरंतीतिजयाजन्मावध्वंधवःतात्वागद्येयवदत्तजयामतस्वीमदेजयोक्त्वधरीतिपिपातुवद्वितेतिपत्तिविश्रः अथवाजन्मवधूम
 त्याःभत्याश्चापिनवोटाइतिकेशवःसंज्ञायंजयाश्चितयस्ययंनोतिपातःप्रदाहवृत्तिकारुजनीवध्वंरंतीतिजयाजन्मातुर्वेयस्यइतिथयामरः जयासिद्धादस्यइतिमवेमुप्यत्तणा३३मविश्रधने
 चयमंगरः जनिषेधोदृष्टयोपान्नापिदृष्टोवादेसाहनेस्वामिनाश्चोत्तराखः काव्यः कुमारीयेनेतिनैकितुकाव्यरेवेयर्थः साकुमारीचसम्पकइष्टुविवेकुंनवेदेतिनवेदेयर्थः किंतुलोकित्तोमिन्वरुविस्ति
 रमपिनिबिल्लेस्तिनरोत्तंतेकर्मनीतिन्यंशक्यइतिभावः३४ तत्वेवंतं इतिहासोऽहदेष्टेनिपुतादौवादीसीद्वाहोर्जतीहास्यमरःविषडिःशज्जभिः२ःप्रतंरू मितयर्थःविशेषेणाहंपदशीनीप
 यवतधितार्थःयामनेनवेत्तानेनवोदयपिदुमत्तेनिदर्शयामास३५इत्युदीर्घबाहुविश्रस्तवदाःतनुवृत्तभाःकृशक्तुजमप्यराजाअवतितापःअवेदिशाधीश्वरःतद्विचकर्मणानुतेनोवामहमा

असौमात्रासाविनिपुणेवर्तिनेनिर्देशः यवमुनरत्रापि ५२ वंशरतोऽनुगतं शरणाधिनिशरगेरुत्तरोत्तमर्थः अत्रमाधुनिविप्रत्ययः अत्रांभवितुमर्हतिशरण्यइतिनाया
 निरुक्तिर्निमलेवप्रागाधसत्तांभीस्वभावः सत्त्वगुणोपिशाचदोचलप्रत्ययभावोपिगविश्रः भाषाजनमपदोत्पुप्रतिष्ठाआस्पदंयस्यसमगधप्रतिष्ठः प्रतिष्ठाकृत्यमास
 दीपित्यमरः प्रजांजनस्तोलेनधवर्णः यद्यप्राजंजनलेनधोत्कर्षः पातशब्दनामपनीनिपतयाव्यद्विषययोस्तोपेर्गतिमव्यप्रत्ययः रवचिरुत्तुइतिरुत्त्वञ्चनर्हिषइ
 त्यादिनामुमागमः नामेतिप्रतिष्ठापयार्थनाभाशब्दसंतापनादिभिभावः २१ अत्रमाधुः कामेमाधुः संतुभूमिमेनराजन्वतीशोभनराजवतीमाहनेतादृशकश्चिदस्ती
 त्यर्थः सुशक्तिदेशराजन्वान्सात्तोयत्रराजवानित्यमरः राजन्वान्सात्तोयइतिनिपातनात्साधुः नचाहितसंज्ञरमिन्वादिनिसाराभिः साधुः जौतिभिर्गृहीतमिमादिभिर्गुणैस्तु
 लापिरात्रिंशदमसैक्यैतिरस्यास्तीतिप्रोतिष्ठातीनात्येन्योतिथेत्यर्थः २२ असौशरतपः शरतोऽनुगतानीमाधुसदोमगधप्रतिष्ठः राजाप्रजांजनलधवर्णः यरं

सपोनामुपयार्थनामा २१ कामेनयाः संतुसहस्रसौन्येराजन्वतीमाहनेनभूमिन्तद्वतागमरुत्तुंनोपिजेनिष्पत्तिविंशमसैवरात्रिः २२ कियाप्रवंधादपमधराणां
 मज्जस्रीहृतसहस्रनेत्रः शोभातिरसांद्रुकपोलंतवान्मदराजन्वनिनकांमकार २३ अनेनैवदिच्छसिपदमासांपाशांवरणेनकुरुप्रवेशेप्रासादवातायनसंमिश्रता
 नानिजास्ववपुष्यपुराणानां २४ सवंतयोक्तेतमवेदयकिंचिद्विस्मिद्वीकमधकमालाअनुप्रणामक्रियेपेवतनीप्रत्यादिदेशेनमभाधमारा २५ तैवेवत्रय
 हरेनिपुतासौतराजमुतांनिनायसमोरसोपेवतंगलेखापजातामानसरजंरंसी २६ अंपपंतयोः ध्यातांजलं कियाप्रवंधादनुचान्मांतसाब्दविबेनादनुशानादिसर्थः अत्र नो

जो

रंनिसमाहृतसहस्रनेत्रः तेनशयाञ्जलकान्द्रुकपोलंतवान्मदराजन्वनिनकांमकार २३ अनेनैवदिच्छसिपदमासांपाशांवरणेनकुरुप्रवेशेप्रासादवातायनसंमिश्रतांनमभव
 रादिनिभावः २३ अनेनैवदिच्छसिपदमासांपाशांवरणेनकुरुप्रवेशेप्रासादवातायनसंमिश्रतांनमभव
 नादासंमिश्रतांनोपुष्यपुराणानां २४ सवंतयोक्तेतमवेदयकिंचिद्विस्मिद्वीकमधकमालाअनुप्रणामक्रियेपेवतनीप्रत्यादिदेशपरिज्ञार २५ तैवेवत्रय
 मात्तागुत्पुष्यमालादस्याः सामधकगुत्पुष्यज्जावित्यमरः वरुणोऽपिपुष्यनेइतिभावः तन्वीहंप्रतीत्यनेनयमभाधमाराअनुप्रणामक्रियेपेवतनीप्रत्यादिदेशपरिज्ञार २५ तैवेवत्रय
 न्याचित्तज्जावित्यमरः वेप्रप्रशोनिपुतादौवाग्वीहंप्रतीत्यनेनयमभाधमाराअनुप्रणामक्रियेपेवतनीप्रत्यादिदेशपरिज्ञार २५ तैवेवत्रय

रु. १०६

॥ विनेताशितिवोपः कार्तवीर्यः प्रकाशमस्तकार्यस्य चिंतापां कश्चिन्मातिवृत्त्याममकालमेककालमेवपयातथापुस्तकद्वयेचापधः प्रादुर्भवन्प्रज्ञानं जना
 नाप्रज्ञास्यास्तं वनेन जनद्वयमः अंतः शरीरेषु अंतः करणे सुशरीरशब्देनेद्रिपल्लवेतं विनियमपिविकर्मापि प्रत्यादिदेशमनसापराधमपि निवारयामासेत्यर्थः अन्त्युवाक
 कापापगधमात्रप्रतिकर्तृप्रतिभावः ३२ ज्यायसोर्वाधेन निष्पदानि श्रेष्ठभुजापस्यतेन विनिश्चयसतीत्यावधोयोधात्वाद्यनिश्चयसतीवक्रपरोपरादशमुरीयस्येन नि
 जितवासवेनैव प्रविजयिनाश्चैव प्रदपोप्येन कितप्रापादेवेति भावः लंके अरेरादशासेन परपुकार्तवीर्यस्य कारणेव धनागारकमास्याधेन लपारूपमः आप्रसादादनुग्रह
 पर्वतमुषिते स्थितं न पुंसके भावेकाः यतस्त्वादस्य वत्स्यमोचो न तु तत्र प्रतिभातः ३३ अमरस्यैव श्रुतवृत्तेर्वसिष्कः प्रतीप इति यातः विशेषः एष भूपति समस्य कार्तवीर्य
 स्य न पर्वतशेजातः पर्वतप्रीयेन संप्रत्ययसो दोषैर्यसनादिभिः रूढमुत्पन्नमिषः संवेधिस्य च सोलाप्रकृतिचंचलैस्तेवरूपं अपशोदः कर्तुः प्रमृष्टानिस्तदप्राप्यतागशी
 लापाश्चिपः प्रकृतिचापलप्रवादिमृदजनपरिकल्पित इत्यर्थः अपंतु दोषाहितान्न कदापि निपत्य जयत इति भावः ३४ प्रतीप आधो धने पुच्छेकाश्च गतिरुश्ववत्मानमपि स्यापमवाप्य

४

अकार्यचिंतासमकालमेव प्रादुर्भवेत्प्रापधः पुरस्तादः अंतः शरीरेषु विषयः प्रज्ञां प्रियादिदेशाविनयं विनेता ३२ ज्यावं धनिस्पंदभुजेन यस्य विनिः अमरस्यैव श
 कारास्ते निजितवासवेन लंके अरेरादशासेन परपुकार्तवीर्यस्य कारणेव धनागारकमास्याधेन लपारूपमः आप्रसादादनुग्रह
 आधो धने रूपागते सारणीवाप्यः रुचिकालराविधारो शिलागमयस्तु प्रसंभा वपस्य लयनसारां ३२ अस्पर्कलुत्ती भविरी घंवाहो माहिष्मती दप्रभितवकाची प्रामद
 जालजलवेसिण्योपारोपीदप्रक्षिप्तुम स्तितानः ३३ तस्याः प्रकाशेप्यदर्शोपि ने सवितीशोदपवमवशस्त्वमशुतुधरोपोधः शशीवपरीतकलतल्लिनाः ३४ द्रविणां कालग

विमं हारात्रिमित्यर्थः रामपराधस्य नामदमस्य परशोः घोषः कुमारः दिक्षिति परश्वेषु परश्वधद्वयमः शितांती हंता धां मुखाद्वास्वदेनां च निशितमुखे धाराप्रकीर्तिततिविश्वः उपल
 पत्रस्य सप्रद्वस्यसोपस्यास्ता तथाभूतां संभावयति मय्येतेश्च नगरजिगीषयागतानुरिपस्य यमेव धर्मातीति भागवता चैव नरेण दत्तवरोपराजादप्येततथागताः शत्रवः इति भ्रमते
 कथानुसंधेया ३२ दीर्घबाहोः स्पष्टप्रतीपस्यां केलुत्ती भवसंवरणी चेत्यर्थः अनेनायं विष्णुतुल्यधन्यतेमाहिष्मतीनामास्यनगरात्तस्यावप्रः प्राकारश्च नितंवः तस्य कांचीरसनाभूतो
 ज्ञानावेश्याप्रवाहेन रम्य ३३ प्रवाहो वरी चेतिल्लापुधरेवानं मर्मशालादजालैर्गवाक्षैः जालं समह आनाथो वा दत्तदारकावप्रीत्यमः प्रेक्षिते कामरूपाश्चिपिदि ३३ कामं प्रिपेधीति
 करं दर्शनं यस्य सोपिदर्शनेयोः धीमर्थः सक्षितीशः शरदाप्रमदां दुधोपरोधः निरुत्तमेधावराः पर्यवर्तकः पर्यवर्तकः शशीतः लिनेत्यादवत्स्यरुदुमस्य रुचयेन वभत्सुतिना जीजनदित्यर्थः नो
 कोभिन्नरुचिरिति भावः ॥ ४४ ॥

राम १०६

मत्तप्रशक्तिः शक्तिव्ययसंपन्नस्याप्यर्थेनमाद्यस्य प्रयोगोद्युजैत्रयात्रात्वेन सौर्विजितिरित्येव सत्यपि तावद्विज्ञासिस्तामंतावासांमंत्रोद्भवानायासंयेति प्रतापार्थः तज्जगत्तयाः त्रै
पांशुभ्रात्रयोस्तस्मात्पतेनोदुरात्रोद्वेगिमाशरैः तस्यश्चवः पराजयं तद्विभावः ३३ अत्रावर्तिनाथः महाकालं नामभ्यान्वेषितं तत्स्वनि केतनं स्थानं पश्यतस्वचंद्रो
नेश्वरस्य प्रदूरं गतियेव सत्प्रतापवन्तः तस्मिन्पतेपि जिपाभिः सहज्योत्स्नावनः प्रयोक्तव्यमिति विवक्ष्य तु भवति कित्तिन्यज्यात्स्नाविहारत्वनवस्येति भावः ३४ भेक
लीस्तभाविचक्ररूपस्याः सांमंत्रोद्वेगः संवृद्धिः संभोक्तव्यं तत्पदांशे पश्य इत्युक्तं प्रत्ययः नदीत्वात् तत्त्वः यत्नांनित्यापि देवमनुजिप्रानात्तत्रासादीत्वात्संरागात्मानिलेन
कंथे तावदानां परंपरासुपतिषु विह्वलितैस्तस्मै सौख्यः कश्चित्परास्ति किमिदं यः प्रभिषास्यहापाचगभतत्तु चिः अत्रापानित्यमः ३५ अत्रोक्तं मायां उक्तं प्रागाद्विज्ञा
इंदुमदीकुमुदतीव्रमभिधाति तत्त्वमित्तावंधवस्वयमात्रियेन तस्मिन् प्रतापेन तज्जगत्संशोषिताः शशवः पंकाः कर्दमायेन तस्मिन् प्रवर्तिना ये कुमुदं कुमुदं न चेतस्यो

अथ पञ्चांगेषु समग्ररत्ने प्रसौखिनिभिरुद्भाति कुर्वते समंशिरावामनीनां प्रभाश्रोतस्संप्रजातिं अथ सौम्यबासत्रिकेतस्य वस्त्रं देविकत्वं प्रमोलेः तमिन्ना
यत्पितृहविषाभिर्जित्वा घत्तेनिर्विघ्नं प्रदद्यात् वधुश्रुतेन पद्मसहपाधिने नमो भोक्तविभूतसोक्तविभो शिवात्तंगनिलकपितामुविदुर्मुपातपं परं सुप्रसूतम् ।
नमिद्योतिनं वधुपुत्रं प्रतापश्रेष्ठं धितश्रयं केवले पतनोत्तमो वृत्तापार्कमुद्धती भानुवती च भावे उद तमिप्रवृत्तामसंताममिन्तपस्यगुणैः तन्निविधायन
हिल्लितो विधातुर्जीवन्मुमुक्षुस्ततो मुनेर्वा ३७ संग्रामनिविष्टसहस्रबाहुरष्टादश दीपनिवातपथः अन्त्यस्ताधारा राजशये च मन्वयोगी किल सार्त्तवीर्यः उद

सयः आनुमत्तं पुनरीवमावचित्वेपं प्रवृत्तानुसंगमकरोदित्यर्थः वं धर्मापत्तेन शङ्कायं कत्वेन च निरूपणं राजः सूर्यसाम्यार्थः ३६ पुनः दातातामसं तां तां पौत्रादनुत्पत्तिके।
नक्तं गोक्षेमिभ्यर्थः गुणैरनन्तामधिकामिभ्यर्थः शोभनादेतामस्याः सासदं तां वपसिदंतस्य दत्त इति दत्तादेताः उगितश्चेति टीप्पता प्रकृतो प्रसिद्धा विधातुर्लसिता स्त्रियं धुरनि
मरां लिपिमित्यर्थः अगताः आयोपेयुनि अन्तपानामदेशाः शक्यं चूरियादिना ज्ञप्यतयः ऊदनी देश इत्यकारदेशः नेभ्यो राज्ञोः नृपस्याप्रनो विधायकस्याप्यभयः पुनर्न
मादे ३७ अंगमेव युद्धे च निर्विघ्नाः अनुभूताः सहसंवात्सोपसतयोक्तः पुनर्दिव्यं हि भुज एव दृश्यत इत्यर्थः अद्यादशसु दीपेषु निखाताः स्यसिताः यवाग्रन सतयोक्तः सर्वं कृत्याजीसावमोमश्रो
तिभावेः जरायुजादिसर्वभूत राजादनन्यसाधारणो राजा नृदेयास्य सतयोक्तः योगीश्वरविदित्तिमर्थः सकलभावादेतादेता जेवात्त धर्मोः इति प्रसिद्धिः कृतवीर्यस्यापत्यं पुमान्कार्त
॥३॥ वीर्यो नाम राजावमविकलेति श्रयं चास्य परिभासयेदित्येव वरप्रसादलक्ष इति भावते दृश्यते ॥ ३८ ॥ श्रीगुरुवर्यकमलियोतनमः ॥ ३९ ॥ श्रीगुरुवे नमः ॥ ४० ॥ रामा ॥

२. २५
७१

किं च प्राप्तिवर्षासु तासु गोवर्धनस्योद्रेः कं दरासु दरीमुदरीनकं दरे वा स्त्रीत्यनरः शंसः यत्नैर्विदुमिस्तत्तानि सितानि निरुत्तुवशे लेपयित्वा तजुशे लेपयित्वा दवाः प
 दाशितापुष्पगोषधि विशेषः सलानुसारं च दशपुष्पजं वैशिवा मित्रशे लेपयित्वा मरः शिलायाः च ५ यत्र शिलायाः पूतयोगविभाग दिवाये च त्रस्यः तदं ध
 शैलेयगंधीनिशितानलानि च ध्यात्वा धिष्णयकलापिनां वीरिणां तस्य पश्य ५१ स्यात्तु मसां भगवत्पुनः श्रुत्वा मनो ज्ञानाभिप्रेत्या सा ५३ म्नी इदं वनदीना
 र्थमक्तमव्यवधूर्यपत्नीभिर्वित्रीभाविनी सा कज्जभीतं तं पंसां रगमिनी सा रगजी को तो वरुनदी भागं वशा दुपे तं प्राप्तमही धरु पर्वत मि व च त्वा ग व श्च ती त्य ग ता ५२
 अथ भुक्तिष्य किं को सुनं च भुक्तिष्यः के कयं मत इति हला पथः श्रंगदा सि प्रभुज के कूर न च वा ह सा दित श्रु प च विना शित श्रु चर्ग हे मां ग दे ना म क नि ग ना य अ से ५
 ची ज्ञा सि द वी द्या स नो ज्ञ वा ले द म री य री द म र्वा ता ला मि द म ती व भा व ५३ म र ५३ स मा न सारः तु ल्य स मा अ सा ह म ग दः मे ५३ स मा म कु ल प र्व त स्य म र ५३ ध र्वा प
 ति स्वामी मे ५३ म र ५३ द धी ए व ष्य मि र ज ल दु र्ग इ ति भा वः य स्य पा वा सु च र ता म द र्ना वि रां से र ग जा नां सु ले न य जे न मे ५३ म र ५३ डिः पु यः ये या ती व अ डि क त्वा अ

5

२

अथास्य चंभिः यत्नैर्विदुमिस्तत्तानि सितानि निरुत्तुवशे लेपयित्वा तजुशे लेपयित्वा दवाः प
 जीमही धरं मगं वशा दुपे तं श्रो तो व र स र ग मि नी व ५३ श्रु या गि दा सि प्र भु ज भु क्ति ष्य ५३ म र ५३ ना म क नि ग ना य अ से ५३ म र ५३ द धी ए व ष्य मि र ज ल दु र्ग इ ति भा वः य स्य पा वा सु च र ता म द र्ना वि रां से र ग जा नां सु ले न य जे न मे ५३ म र ५३ डिः पु यः ये या ती व अ डि क त्वा अ
 र ५३ म र ५३ डिः पु यः ये या ती व अ डि क त्वा अ
 सां ज न व ष्य मे क वं दी क ता ना मि व ष्य ती ५३ य्वा त्म नः स प नि स नि वि ह म ५३ ज नि य जित य म त्त यः प्र सा द वा ता प न र ५३ य ची दः प्र वा ध प त्प री व र व सु नं ५३ अ न स द वि
 रं व रा शे स्ती रे षु ता ले व न भ र रे षु धी पां त रा नी त ल वं ग पु र्य र या क त से द ल व म र ५३ ५३

नां प्रयतो प्रग्रेतो वं पा विय मरः प्रियुश्रियां संजनो वां व्यसे को पपो स्तवजल मिश्रा शुक्ति ५३ यः पृथ्वी भागी विदुमिस्तत्तानि सितानि निरुत्तुवशे लेपयित्वा तजुशे लेपयित्वा दवाः प
 म्यतेरिपुश्रियां भुजाभ्यामेवा रणात् इतरेखपो सत्यदितेनो ज्ञानोः प्रप्रा म्वा लां जना शु से को क्तिः ५३ ज नः स प नि स नि वि ह म ५३ ज नि य जित य म त्त यः प्र सा द वा ता प न र ५३ य ची दः प्र वा ध प त्प री व र व सु नं ५३ अ न स द वि
 चिः मं डे रा गं भ री रा ज्ज नि ना ता जितो वि स र्जितः याम स्य तर्पः प्र रा व सा न म च के वा च ये न स रा चो क्तः मं ड लु गं भी ५३ य म रः द्रो याम प्र रौ स मा दि य म र ५३ य र व प्र वा ध प नि श्र वं व स्य च त्प र्का र्प ।
 का रि ता त्त र्प र्क र्थः स म ५३ य वि से वः कि म ये वा मि ति भा वः ५३ अ ने म र जा सा र्द ता ले व ने म री व म र ५३ अ न स द वि ह म ५३ ज नि य जित य म त्त यः प्र सा द वा ता प न र ५३ य ची दः प्र वा ध प त्प री व र व सु नं ५३ अ न स द वि
 ति प त्त वं ग ग द व से वां अं व रा शे स्ती रे षु धी पां त रे षु प्रा गी ता नि त वं ग पु र्य र या क त से द ल व म र ५३ ५३

मि

राम
७१

लोकोत्तरेस्वर्गादावपि नीतकीर्तिमात्तरेणानुष्ठायोरुभयोर्विशयोर्मातृपितृकुलयोर्दीपंप्रकाशकं उभयवंशयज्ञोभयपक्षवर्तिर्वाहः सरस्सेनानां तामेदशां तामधिपतिं सुवैश्यानां
मेतृपतिं मुदिश्यामि संधाय शुक्रं नरस्य अतः पुरपातिकाया कर्मस्य सितस्य गण्डो प्रसाकमरो जातः ५५ कदा विधिचरित्वा तस्य पुत्रोऽर्द्धनिष्ठस्य सययार्थि वीनीयता
मानवयोऽप्येति नीपो नामान्वयो वत्येति नीयान्वयः वीयचराजः पंसुधैरामाश्चित्तमगौजनिमैनादिभिः शातप्रसन्नसिद्धाग्रमनसाग्रममेयप्राप्य सत्तर्जोसिंहदिभिः प्राणि
भिरिवैसर्गिकः स्वाभाविकोऽपि परस्परैराविरोधस्तस्य जयकः ५६ तिमोशेषां दुःखिताह्वनयनयोर्भिरायास्यस्य धरास्य कतिः शोभाञ्जालगेहे समवने सन्निविष्टा संज्ञा
तादृशविषयो विषोदमशक्चतेजः प्रतापस्तुह्याग्रधुमगुणैर्विखर्यः विषुमंदिरुषाज्जगोरयमैरिनेगरेण्ड इति विश्वः सन्निविष्टस्य जनारूढकोऽप्यंतपश्रुतिभावः ५७
पस्य सुधैरस्य नरिविहारकाले जीडासमये अघोराजामैतः पुरोगनानां सनेषु च दनतामजपजाता इरातनां धनोः कलिदानां तशालस्तत्कन्यायमुतायवाकस्मिदापयति

सांख्येनाधिपतिस्वेवार्तिदृष्टेलाकांतमीनकीर्तिप्रवाहमुद्राभयवंशरीयेंसुखंस्वर्गजमदैकुमा॥४५॥वीथान्नयःपाधिबलव्यन्तांगोर्ध्वमौश्रियंपरस्परं
सिद्धाग्रमंशांतेमैवैस्ववैर्नसंगीदोषुत्सखीवरोधः॥४६॥व्यस्यंतेमन्यनाभिरात्माकांतिहिमोर्ध्ववसन्निविष्टोऽर्ज्यमरुतलांमुयेतेनोविषयंरिपुनेद्विषु॥४७॥
यस्यांवरोधस्तनचंदनानांजुहास्तनाहारिविहारकालेकालेदंकन्यामधुरंगतापिगेमोर्मिप्रकृजनेकमति॥४८॥अस्तेनतत्प्राप्तिनकांतिदेनसारांगेद्वयपुमनोकसापः
नक्षत्रनद्यापिरुचंदनानांकोस्तुमैरुपपत्तीवविष्णु॥४९॥संभाव्यभोर्धर्ममुपवानंशुप्रवालेत्तरपुष्पशयेन्दुवाचनैर्जरयादनेनिविश्यतुद्विषीवनम्रीः॥५०॥संव्यतिर्ज्ञा

नक्षत्रस्तथापि रुचिं रक्षन्तः कालमुद्रयपतीव विष्णुं ॥ संभार्य भर्तृमनुपुत्रान् मरुदुपवालेनारुपुष्यरायेन्द्रावने चैव रथादनेन विरयतसुदीपि वनश्रीः ॥ ५ ॥ र्वं द्रुपति इति कलिं
दः सूर्यस्तत्कंथापमुना कालिंदी सूर्यनवायमुना एमनसु सेवामरः मयुरापांगंगाभावं स्त्वय यपि शब्दः कालिंदी तीरे मयुरास्तवरासुरवधकाजेशुघ्नन निर्मास्पत इति वक्ष्यति तत्कथं
अधुना मयुरासेन वक्ष्यति चिंत्यं मयुरा मयुपुरा युवती निशचरी दक्षकृष्णपदासायति मयुरा नामास्वरजो नारांगना नारायणायाः विप्रकृष्टापीत्यर्थः भंगायाः भागिण्या कर्मिभिः
संयुक्तं जले वभाति धवलं च दनसं संगति प्रयोगादयमपि अत्र गंगा संगतवभातीत्यर्थः तितासिनेति गंगा यमुने इति घटापयः ॥ ५ ॥ दत्तं द्यौः सदा वज्रसेन प्रमूर्तः ॥ कः स्थाने पर्यतेन का
लियेन नामनागेन विलसं किल अभयदान निष्कृपतेन दत्ते किलेपलीके वक्ष्यत्यलयापि रुचं मरिचि दधानायः सुधेराः स कौस्तुभसि संद्रेपयतीव अस्ति रीत्यादिना पुगागमः कौस्तुभे
मणेरप्युत्तमोपमं गीति भावः ॥ ५ ॥ युवानमसुधेरा भर्तृगोत्रममलापनि तेन गीकृते र्चः मरुदुपवाजेन गरापी प्रस्तापितकौमलं पत्रवापुष्यरायापसिततं चैव रथाकुवेरापानादर
ने वं शचननामके उद्याने हे सुंदरि पौ वनस्य श्रीयै वनकले निर्विद्रयतां भुञ्जतां ॥ ५ ॥ श्रीरामजी महायसस्वरह ॥ श्रीगुरु चरणकमले भ्यो नमः रामराम

श्री ४

आह्वयान्तेरातोभनीपाश्र्वाक कर्मायानतुवतानामावेरपय विदग्धजावाजाभोजानुनाइं दुमतीतपासुनेदपासुवे प्रलोभितापिप्रचेदिनापिनीत्यापूरपाकारेरादर
रुहादरमानीतालदीः प्रतिकूलदेवेपयतस्मात्पुसइवतस्मादेमादादवावर्ततप्रतिनिजुतापुचपुचवागेनियुक्तदोवारिकीमुनेदातन्नियुक्तइतिउकप्रत्ययः वा
रादीनादैयेजागमः आकारेणादेयमरुसंदेवतुतांरमात्वायस्यपुस्यपांयुदेशेवापकदीतविर्तिनागपुस्यनाचमेसप्राप्पस्वकारातिइतिविलोकयनिमवतुशिष्टोप
चमुक्तभोजनस्यराजोगोत्रापयस्तिपेभोज्यानिदेवमनीजीरादिभोज्यभोज्याभिवियइत्युपमरवाततयइप्रत्ययः यइप्रविदिचापुनिजमादत्वाचइतोविलोकयेतिपु
वमुक्तपुष्पाहस्तयेनिजगादेययः पुष्पाकारपितालवनेइतिववाहारायस्ययः रुचदभनगोरीरस्येनचंदनेनतेत्यपसीतुगोरीरस्येदभनियमरः रुचप्रगरगः क
तलेयः अपयंइतोभनयदनाराजापोः पांशोतनपदशब्दास्तत्रियाचलवक्तयइतिपराः तस्यराजयस्यवदितिवचनादेवालायेनक्ताअरुणाः सानवोयस्यमः सनिकुशीनारः सप्रवाहः स्पदमसहितः प्रवाहो

प्रलोभिताप्याहृतिलोभनीयाविदग्धराजावर्जतेयैवैतस्मादपावर्ततदरुहानीयैवलदीः प्रतिकूलदेवानेपुचप्रथोरागभयपुस्येनायैदोवारिकीदेवसपुमेस्यइतप्रकोरादिविलोकयेति
सवतिशिष्टोनिजगादेमोउवापुष्पांशोयमसापितलेवहारः लुसांगरागोरीरचंदनेनआभानिवालातयेरुतानननिद्रोताहलीइराजः इविध्यसंसलभयितामहाइनिश्रेयमेतोफितुसिधराजः
योद्वामेभवावराजमृतीशोकातिकोपसंभवस्यस्यः इइस्नरादाप्रवताद्वापयनेइलाकार्यनमायैदुः पराजस्यनाविमइशकीसंधायनेकापिपतिः प्रत्ययः इअनेनपशाविधिंव
हतिमहाकुलीनेतमरीवगुवीरलानुविहारीवेस्वलापोविशः सयत्नभवेददिसांयोः इतेववल्लीपिराद्वारावेलाकालिगितचंदनासुनमासयप्रस्तरागामुशान्नप्रसादंमुलपयस्तीकुं॥

निरीजरइयमरुअडिराजइवाभति इविध्यसनाममहाइस्नपनमार्गनिरोधाववर्दमानेपतिशेवः संसंधयितानिवापितानिजोयपीतः रडिः पुनस्यक्तः सिधराजः समुद्रोयेनमोगमः अत्र
मेधावमरेदीक्षोतेकमृशिदीक्षोतोः वारयोपजइत्यमरः आइस्नेः सातयेत्यर्थः यस्यांयस्यपीताहोदेननुदातितेयममुस्तातेपुठनीतिमोसातिवामवदिपुचतौगुस्तातियुपसंस्थाः ननुव
कक्षिपुयायैवअनस्यानस्यवरालयस्यविमइशकीउलेस्वमाहोद्वः उदोलेकापिपतिः रावराः दुरायेनुर्भमकांअजशिरानामकहृदाप्रवतायेनप्रांनसंधायइंदोतापययायइंदोलेकंने
नुप्रतेस्येइंइविजयिनोरावरायाविजनेतमर्थः इजहाकुलीनेममहाकुलजतेनमराकुलादइवजावितिरवअप्रत्ययः अनेनप्रांनयाहोतदीयेविधिवधयाशास्त्रगस्तेमिगुवीपुरुः वीतोगुगा
वचनारितिदीपमहासैखुविदेव्यापोः राविस्वमेरुलायस्यासायाः इदेविशेयगंमसाभिभुमसांचयेज्यदमिगास्यादिशः सपलीभवअनेनसपल्यांभीवोच्यते इतोचनवल्लीभिर्वागवल्लीसिः
रितादाः पौरवाः पूगाः श्रीमजमुकापापुतोवसेवलीनागवजगीतिषोवस्तुपराः अनुकइतिवामरः एलातनाभिरालिगिताहोदनामलयजापासुतासुगेधलातोमलयजोभइः योवेदनेमिपभितमरः नमासय
तामिउस्यववात्याकरांयमुतामुकालः स्केधलाहालः स्यातापिवापीयमरः मलयस्यलोपुयापुतुमुहुः सदावारंतेप्रसीदअनुकुः त्याभव इध्रीगुरुवेनमः श्रीगम

रही ७३

ततः सुनेदावचनस्यावसनेनेनरेडकन्यादुमतीलजातनृकुत्यतेकोयप्रसादेनमनः प्रसादेनप्रमोपाप्रसन्नयादृष्टासंवररास्यसजा स्वपदार्थसजेवप्रमामनं प्रत्यगृहीत
 स्त्रीचकारसम्पकसालुरागमपश्यदित्यथैः साकुमारीयनितस्मिन्नेत्रमिलाषवंधमनुरागपिंशालीनतयाधसुनपात्तदधृमुशालीनइत्यमरः शालीनकोपनिप्रध
 हाकार्ययोरितिनिपातः वक्तुनशशाकतयापिप्रगलकेश्याशोभिलाषवंधोरिमादलसिरावुलकयमिनयाजोपदेशोल्लस्येवेत्यमरः गात्रयष्टिभित्तानिराक मत्सालिकाविभी
 वलिंगनप्रकाशितइत्यर्थः कसोमाभिंदमन्यातयागतायातयाहतायादृष्टानुरागायोमस्याभिसर्गः तयापतेसतिसखीहसंचरीसखीशिखीभाषायामिदिनिपातनात्तद्वीपेवन
 भृतसुनदालेअप्येप्यप्रनातोअन्यप्रनिज्जामइतिपरिससर्वमावभावेअथवधरेदुमतीएनासुनेदोअसूययारोवेराकुटिलददर्शअन्यामनलादिनिपातः ८२ कुरुभुक्त
 जेदशादेशवः मृगिवंधादाकनिष्ठातकरस्यकभावरित्यमरः कुरुभउधमायपोसावुरस्यसाः साउत्तरपदीदोयमाइत्पद प्रत्ययः साकुमः गीच्छसीतमगलचरोनगारलोहि
 तलेनमृतेमृतिमत्तमनुरागमेवधाअप्यमनुः सुनेदायाः कराभ्यामुनदनस्याजस्यकंइत्यथाप्रदेशयथास्थानिआत्मजयाभासोसकंकरयाभासननुसपेनासमंअनौचित्यात् ८३ वरे

ततः सुनेदावचनवासनेनलजातनृकुत्यनरेडकन्यादृष्टाप्रसादाभलयाकुमारं प्रत्यग्रहीतंवरणजेवेः सायुनितस्मिन्नेत्रमिलाषवंधंशशाकशालीनतयाधसुनपात्तदधृमुशालीनइत्यमरः शालीनकोपनिप्रध
 रासंगात्रयष्टिभित्तानिराकामदशालकेश्याः ८४ तथागतायोपरिहासयवैसरसोसखीवेनधरावभावेअप्येज्जामेन्यतेइत्येनांवधूरसपाकुटिलंददर्श ८२ साचमगारगु
 नदनसंधात्रीकराभ्याकरभोप्यमरः आसंजयाभासवधाप्रदेशकंडेगारभूतनिबानुरागमं वक्तुयाज्जामंगलपुष्पमण्याविशालवक्षस्पललेवयातः अमसकंवाप्येतवाहुपाश
 विदभरावर्जोवरेण्यः ८५ शशिनमुपगतैयैकोमुदीमिधमुतेजलनिधिमुनुरूपेनकंन्यावतोसोइविसमगुरायोगशीतपलत्रपौराप्रवराकटुनपागामिकवाक्यविवद्रेः ८६ प्रमुदि
 तवरपदमेकतत्तद्वदितिपतिवदंलभयतोवितानेउषासिरइवप्रफुल्लपत्रंकुमुदवनप्रतिपन्ननिज्जामसीद ८६ इतिप्रैरुपवेशमराकायेकविकालियसकिदिदेसपदमंउपवस्येना

रपोवरणीयउल्लसः कुरुषोओमंगलपुष्पमण्यामधुकादिकुसुमप्रहृतयाविशालवक्षस्पललेवयालेवमानपातयासजाविदभरिणावस्तमिंदमतीकंटाप्येनोवाह्रावषाशोपपाताममसमयते
 लुल्लिवाहृपाशकल्पसुसमन्करदित्यथैः ८७ तत्रस्वयंवरेसमगुरायोस्तुत्यगुरापरिदुमतीरघुनेदनयोयोगितप्रतिर्येवातेषांसमगुरायोगाशीतयः पौराः पुरेभवजिताइयमजंमंगताडे
 दुमतीमैयैमुकंशशिमेशरंइमुपगतकौमुदीअनुरूपशरंइजलनिधिमवतीसूप्रविहाजिरुकंन्याभागेरपीतत्तदृशीत्यर्थः इत्येवंनपाणांअचरायोः कटुपक्षयकमविमं
 वादिवाक्यमेकवाक्यविवद्रेः ८७ एकतसकवप्रमुदिताहृशेनरस्यजामानुः पदोक्तायस्यतत्तयोक्तंअन्यतोअन्यत्रपितानेअन्यभगनात्वादप्रहृमिस्यर्थः नस्तितिपतिमंडलजवसि
 ॥ प्रभातेप्रफुल्लपत्रंकुमुदवनेनप्रतिपन्ननिज्जामनिमिलनैसरस्तुल्यमासीद ८८ इतिप्रैमिह्लिनापरिवरवितायोसजीविनीसमाख्यापौरुपवेशदीकायांषट्ः सर्गः ६॥

राम ७३

पः सक्तुः सत्त्वो गवतः सत्त्वो गजस्य सत्त्वो जनेन न तदनेन विज्ञेयं शिथलं श्रोगदं मैत्रमंगेदं न स्वकीयेन संघट्टयन् संघट्टयन् प्रामांशेष्टां मूर्तिप्रपेयुषो विप्रामस्य च गोत्रमिदं इत्यर्हमास
 नत्यार्हमासने अर्धेन पुंसकामिति सप्तमः अधितोऽथ अधितिष्ठितवान् स्यादिव भातेन चाभ्यस्येत् स पासववापे विषत्वेन केवलं महोत्तरुपाधारणसर्वे इत्यककुटुमारुरुत्तत किल निजस्य
 धारितो पीडस्याहमिति सप्तमः अधितोऽथ अधितिष्ठितवान् स्यादिव भातेन चाभ्यस्येत् स पासववापे विषत्वेन केवलं महोत्तरुपाधारणसर्वे इत्यककुटुमारुरुत्तत किल निजस्य
 विनिवृत्तयेन तत्र शक्तिभावः रक्तो बोनाः शतं क्रतवो यस्य काकुत्स्थस्य कोनशतं क्रतुस्तस्यावितले अतिष्ठत इन्द्रो ते यशतनमं क्रतुमवशेषितवानित्यर्थः ७४ यस्मिन् दलीपमहीप्रास
 सति विविक्तयेति विहारः श्रीकृष्णार्जुनसंवादे निद्रां गतानां चारिणीनां भोगानां तापिनीनां नर्तकीनां ताविदग्धवनितामुद्येति विदग्धः वारिण्येन नर्तकीभूत इत्यमरः अंशुको निवहन्ति वज्रो
 पिनासं सयत्नं ह्यारुणा धास्तुं कोहं सलं वेद्ये दत्तस्याहमिह त्वानुतोभयं सवागः प्रजाइत्यर्थः अर्धशोषोपाधेति विप्रदः समप्रविभागे प्रमाराभाजैकदेशसमासः ७५ विषजितो नाम मम

शैवर्कस्यालनविज्ञचंयः संघट्टयन् मैत्रमंगेदं गदेन जयेयुषः स्वामिपि नर्तमं प्रामांशं वंगोत्रमिदं धितोऽथ ७४ ज्ञातः कुलेन स्य किलेंदुकीतिः कुन प्ररोपोन पतिर्दिलीपः अतिष्ठेदं कोन
 शतं क्रतुं तत्राक्राम्य स्यादिति वृत्तयेन ७५ यस्मिन् महीप्रासतिचारिणीनां निद्रां विहरादयं यमता नो चोत्पिनां सप्तपदेशुकातिको लंबयेदो ह्यरुणा यस्तु ७५ पुत्रो रघुस्तस्य पर
 प्रशास्तिमराकृतो विजितः प्रयोक्ता चतुर्दिगावर्जितसंभूतो यो भव्याशेषा मकरादभूतः ७६ आरुहं मदीनं दधीनं प्रतीक्षी भुजंगमाजी वसन्ति प्रविष्टं ईदं नयं न चानुवधिष्यः प
 रिश्रुतिपतयति ७७ अतो कुमारस्तमजेन जालं स्त्रिविष्टपस्येत् वपतिं जयंतः गुर्वी धुर्यो भुवनस्य पित्रा धुर्यो रोदमः सदा विमर्ति ७८ कुलेन कात्यावध सने वने गुणैः प्रतेतैर्न

क्रतोः प्रयोक्ता अनुश्रुता तस्य दिलीपस्य पुत्रो रघुः पदेन जयेदं गदेन जयेयुषः स्वामिपि नर्तमं प्रामांशं वंगोत्रमिदं धितोऽथ ७४ ज्ञातः कुलेन स्य किलेंदुकीतिः कुन प्ररोपोन पतिर्दिलीपः अतिष्ठेदं कोन
 शैवो यस्यालमक्रतो तं विजितं तस्यामस्य सर्वस्वदत्ततादित्यर्थः ७५ जितं अर्धेन अर्धेन इन्द्रो न वितीर्तः अर्धमात्रं सत्त्वमो न बाधक इत्यर्थः भुजंगमाजी वसन्ति यानां प्रविष्टं ईदं स्यादिकं गतं आसं इत्यस्य
 दिशापीत्यर्थः अनुवधातीति अनुवधिष्यति चेदिकालं यथायकं देवर्चः अनुसंधेयं भव्यस्य घरा इत्यत आदेशः कातेना को देन विजितेन परितो नैपमिस्तुना त्वेवराकं ७६ आरुहं मदीनं दधीनं प्रतीक्षी भुजंगमाजी वसन्ति प्रविष्टं ईदं नयं न चानुवधिष्यः प
 रितोऽप्यतिष्ठति ७७ अतो कुमारस्तमजेन जालं स्त्रिविष्टपस्येत् वपतिं जयंतः गुर्वी धुर्यो भुवनस्य पित्रा धुर्यो रोदमः सदा विमर्ति ७८ कुलेन कात्यावध सने वने गुणैः प्रतेतैर्न
 तः उपलभ्यते आरुहं मदीनं दधीनं प्रतीक्षी भुजंगमाजी वसन्ति यानां प्रविष्टं ईदं स्यादिकं गतं आसं इत्यस्य दिशापीत्यर्थः अनुवधातीति अनुवधिष्यति चेदिकालं यथायकं देवर्चः अनुसंधेयं भव्यस्य घरा इत्यत आदेशः कातेना को देन विजितेन परितो नैपमिस्तुना त्वेवराकं ७६ आरुहं मदीनं दधीनं प्रतीक्षी भुजंगमाजी वसन्ति प्रविष्टं ईदं नयं न चानुवधिष्यः प
 रितोऽप्यतिष्ठति ७७ अतो कुमारस्तमजेन जालं स्त्रिविष्टपस्येत् वपतिं जयंतः गुर्वी धुर्यो भुवनस्य पित्रा धुर्यो रोदमः सदा विमर्ति ७८ कुलेन कात्यावध सने वने गुणैः प्रतेतैर्न

ऐनमः भनेमहानिषीपिकं मुहुर्यं पयोधरं मार्गसिवालमा नोव्यस्यंतादिदं पती १ अथ विदर्भनायो भोजः सदृशेनोषपञ्च वरेण पुक्तं तां अतस्वसा
 चात्प्रत्यक्षं साक्षात्प्रत्यक्षं तस्योमित्यमरः स्तुतेन पुक्तं देवसेनामिव देवसेनानामदेवपुत्रीस्तु दपतीतामिव स्थितां स्वसारं भिनीमादाय गृहीत्वा पुरप्रवे
 शाभिमुखो वभ्रव १ भोजस्य रात्रौ गोत्रापस्य स्त्रीभोज्यामिदुमती प्रतिपद्यते नोरपत्वात् रूपपुत्रां कतिपुवेषुनेययेषु च साभ्यस्यः सुषेति निदंतः ।
 किंच विभोते प्रसाधं दपपदमं दभासः क्षीणकांतयः पृथिवीक्षिता दयाश्रयिसेनानिवेशान् शिविराणि जग्मुः २ ननु कुक्ष्ये पुष्पतातवाह तत्र स्वयं वरमात्रेण बाह्यं द्रव्यः
 संनिधिरेवर्षान् धनस्य योगात् सद्रवादेतोः स्वयं वरस्य चोभक्ततां विप्रकारणमभावः किलेति स्वयं वरविधानकाः प्रच्याविनाश्यं न इत्यागमस्तदनार्थं तेन हेतुना काकु
 ल्यमुदिश्य सप्तमसरोपि सदैरोपि क्षितिपाललोकः शशामना लभ्यत् ३ पावता वत्सा का ल्य इत्यमरः तावत्स्वकीणीः साकल्येन प्रसारिता अभिनवा उपचाराः पुष्पप्रकारदयो यस्य

वशेषु २

अथोपपञ्चमशेन पुक्तं स्तुतेन साक्षादिदं देवसेनां स्वसारं मादाय विदर्भनायेः पुरप्रवेशाभिमुखो वभ्रव १ सेनानिवेशान् पृथिवीक्षितोपि जग्मुर्विभातप्रह
 मं दभासः भोज्यां प्रतिपद्यते नोरपत्वात् इयेषु च साभ्यस्यः २ स्तान्निधाय गोत्रात् किल न तत्राद्याः स्वयं वरौ भक्ततां नभावः काकुल्यमुदिश्य सप्तमसरोपि शशामने
 न क्षितिपाललोकः ३ तावत्स्वकीणीभिनवापचारमिन्द्राधुपयोदितोराणां कंदरः स वधांसह राजमार्गं प्राप ध्वजं छापनि नारितो स ४ ततस्तदानीक न तस्य रा
 रां सौधेषु चामीकरजालवत्सु वभ्रवु रित्यं पुरसुंदरीणां त्यक्तान्य कार्याणि विवेक्षितानि ५ आलोकमार्गं स ह सा ब्रजेत्याकपां विदुः सुनवातमात्यः वहुं न संभावितं
 एवं तावदं करारं कौटिलिके शयाशो ६ तंतपोक्तं द्वापु धानीव योतिता निप्रकाशिता नितोराणां क्वचिद्भ्रानियस्यंतं ज्ञानां छाया ध्वजकापं छायादास्य इति न पुंसकं तं सेन निवारि
 तमुज्ज्वलापोपत्यंतराजमार्गं सवरोवोदवध्वा सह अविवेश ७ ततश्चामीकरजालवत्सु सौवर्गवत्सु युक्तेषु सौधेषु तस्याजाला लोकेनेतस्य रात्रौ साक्षात्तां पुरसुंदरीणां त्वय्यमात्रा प्रकाशितस्तथायका
 पीलिकेशवधनादीनि येषु तानि विवेक्षितानि व्यापाराः वभ्रवः ८ तान्पेताहुं च निश्चोक्तैः सरसा आलोकमार्गं ब्रजेत्याकपां विदुः सुनवातमात्यः उदेद्वेन वधं विवक्षेव शोहीर्षमात्यः करारमदोपगच्छतोपि
 न के शयाशः केशकलापः याशः यात्वा हस्तान् कलापार्थः कचादपरे इत्यमरः तावदा लोकां प्रतिपद्यंतं वहुं च धनार्थं न संभावितः न संचिन्तः ॥ ६ ॥ श्रीगुरुत्वरत्न कामले भोजनः ॥ श्रीतमश्री ॥ ॥ ॥

रु.टी.म.
७५

अपंगे बुने प्रज्ञेतेषु वृत्तिसारितानि प्रवर्तितानि क्रियये निर्दिष्टा लक्षणा योः समायवायवृत्ता संगत्या विवर्तितान्याह वृत्तिश्च यो न हिनूतो लानि सतस्मानि तोलक्षल सतस्त्रयेरियमरः दंप
 त्वावितोचनानि मजो ज्ञांरग्यादि यानि नीलितेन पत्रां संकोचमानि प्रवृत्तः आनशिरप्रापुः २ तन्निपुने मुदर्विष्यन्तजालस्य कृशानोः प्रक्रमणात्तद्वद्विषयक मणात्तद्वद्विशीकरणा
 चकासे कथमिव मेरोरु पांतेषु वर्तमाना वर्तमाना वर्तमाना मेरोः प्रदक्षिणी कुर्वीदियर्थः अत्रोपसंसक्त संज्ञते मियुमस्याये न विशेषां अरुह्य विषयमाचार क्लिया मंतरा विदिवमिति स।
 गारुरे वंदै क वक्रवः २१ निते वनगुर्वी प्रलध्वी दुर्दशी लघुनो गुर्वी तिशा प्रवतः विधार प्रतिमेन तत्र लुत्पे नगुरुणा मानके न प्रयुक्ता गुर्वी तिनि युक्ता मवचकोरस्ये वने त्रयस्याः सालजा वती सा
 वधुसमैः लाजिवसर्गव कार २२ हविष आन्यादेः शमी पल्लवानां लाजा नां गंधो अस्या स्ती हितयेतः प्रमी पल्लवमिमान् जालं जलीनां लाजानां वपतीति का सायतु पुण्यो धनः कृशानोः पावका
 त उपसायक पोले संसर्पिणी शिखा यस्य सतथोक्तः सधमस्तया वध्वाः मुहूर्तं कर्त्तव्यं तलनां प्रपेदे २३ तद्वं वधुसुखं आचारेण प्राप्ता वधुसुखं गता अंजनस्य हेतुः अंजनमि श्रो वाध्यति इ वतेन स

तपोरपांग प्रतिसादितानि क्रिया स्थापति निवारितानि शिथं वसा मान शिरे मनो ज्ञान न्योन्यतो लानि विलोचनानि २ प्रदक्षिणा प्रक्रमणा कृशानो रुदर्विष सन्निपुनं चकासे मेरोरु
 पांतेष्विव वर्तमानमन्यो न्यसंसक्तमरुक्लियामं २१ निते वगुर्वी रुणा प्रयुक्ता वधुर्वि धार प्रतिमेन तेन चकापसामत्तवकोरने जालजा वती लाज विमोक्षमौ २२ हविः शमी पल्लवला
 जगंधिः पुण्यः कृशानो रुदिया पधुसः कपोल संसर्पि शिखः सतस्या मुहूर्तं कर्त्तव्यं तलनां प्रपेदे २३ तद्वं न ह्येतदसमाकुलात्तं प्रह्ला नवीजां कुरक सौ परं वधुसुखं पाटल गंडने सव
 माचारधुसुप्रस्या हभव २४ तौ स्ता तैर्वंधुमता चरासा पुरंधि मिश्रक्रमशः प्रयुक्तं कन्या कुमारी कनका सनस्या वा र्द्रा च तपोपरा मन्वभतां २५ इति ससुभोज कुल प्रदीपः संयाप
 पाणिग्रहं सराजा मरीयतीनां पृथग् र्गणार्थं समादिदेशा धि कृतान धि श्रीः २६ लिङ्गे मुदेः संवत विप्रिया स्ते रुदाः प्रसन्ना इव गदनजाः वेदधर्मा मं अप्युसदीपां प्रत्यर्प्य पला मुपदा बलेन २७

माकुलात्तं प्रह्ला नवीजां कुरक सौ परं वधुसुखं पाटल गंडने सव २४ कनका सन स्यौ तौ कन्या कुमारी स्ता तै र्गणस्य विशेषैः स्ता त कत्ता पुतो वती समरः वंधुमता वंधुपुरः सरोणे तथैः
 सत्ता वपुरंधिभिः पतिपुत्रवती भिनी शि मिश्रक्रमशः प्रयुक्तं स्ता तकादीनां पूर्व पूर्व वैशिष्ट्या ज्ञेया रुतमा र्द्रा च तता मा रोपण मन्वभतां २५ अधि श्रीरधिक संपन्नो भोज कुल प्रदीपः सराजा इति ससुभोजि प्रहं
 विना संयाप मरीयतीनां पृथगे कै क शो अर्गणार्थं अर्पित ताव ससादि देशा नाप्यभास २६ मुरो लिं गै रोरपिन संतोषा चैः संवत विप्रिया सिं गी तन सता अत एव प्रसन्ना वहि निर्मिता गदनजाः अंतली नगः ह

राप्रसुप्युः २॥
 राम
 ७५

रु. टी. प्र. ७६

पतिः पादचोरो यो धः पदातिं वा दचारमभ्यपतत् पाराभ्यामततीति पद्यति वा दस्य पदित्यादिना पदादेशः पदाति पतिवदगपदातिकपरातप इत्यमरः रथिनः स्पंदनात्तेताः अथा ।
 रोचस्तुसादिन इत्यमरः रथिनं रथेशोऽभ्यपतत्तुरंगसादी अन्तारोचस्तुरंगाधिरोहमभ्यपतत्तुरंगस्य पंतास्त्वारोको गजस्य मभ्यपतत्तुरंगस्य प्रतिदंक्षिकानातिमुभट्टेपुद
 मभूत्तुं कललोऽस्येवामिति दंक्षितो यो धाः दंक्षकनरः पुगमपोरित्यमरः ३४ तर्प्येव न दस्तु अविभाज्यवाचः अत्रने धार्पणः चापमत्तो यो धा धनुष्ठाः कुलमुपदिश्यति प्रत्या
 पनि ये स्तान् कुलनामानि नो दीरयंति स्म श्रोतुमशक्यत्वावाचोना ब्रवन् इत्यर्थः किंतु वारात्तरां शिषुलिखितत्तरैरेव परस्परस्पर्धितेन स्विनामा शशंसुः ३५ संपति
 संग्रामे अश्वैरुत्थापितः स्पंदनवंशानां रथगुणानां चक्रैः सांझीकृतः वंशः पृथग्विगेहोर्द्धकोष्ठे वेगो गरो कुले इति केशवः कुंजरक र्क्षतां तां तैस्ता उनैर्विस्तारितो रथः नैत्रक्रमणं भु ।
 कपरिपाट्नां अशुकमेतर्थाः स्याज्जटां कैष्ठोर्ध्वैत्रक्रमेणौ परिपाट्नां चेति केशवः सूर्यमुपहरो धजादयामास ३६ वापुवशादिदीर्घा विवृते मुखैः प्रवृद्धानि च जिनी नारांजं मिसे

10

पतिः पदातिं रथिनं रथेशसुरंगसादी तुरंगाधिरूढं पंतागजस्याभ्यपतत्तुरंगस्य प्रतिदंक्षि मभूत्तुं ३४ न दस्तु तर्प्येव विभाज्यवाचो नो दीरयंति स्म कुलोपदेशान् ।
 वारात्तरैरेव परस्परस्पर्धनामोर्द्धिते चापमनः शशंसुः ३५ उत्थापितः संपतिरेणुरश्वैः सांझीकृतः स्पंदनवंशचक्रैः विस्तारितः कुंजरकर्क्षतां तैस्तुक्रमेणोपहरो धसूर्य ३६
 ललाटवधमकुटीरंतगैस्तु न त्यजां दंतनिपीडतोष्ठैः आतस्तरेवास्मि कंनकं टेटुं कारगमैरवनीशोभिः ३७ मत्स्यध्वजावापुवशादिदीर्घा मुखैः प्रवृद्धानि च जिनी नारांजं स वभुः
 धिवंतः परमार्थमत्स्याः पर्याविलानी बभूवोदका वि ३८ रथेषां गधनिनाविजज्ञे विलोलघंटा कृशितेन नागः स्वभर्तवामग्रहणादभूत्तुः संदंक्षस्यात्मपरावबोधः ३९

मरेण नृपि

वंशो गच्छंती मत्स्यध्वजामत्स्याकारा ध्वजाः पर्याविलानि कलुषातिन बोदका विधिवंतः परमार्थमत्स्या इव वभुः ३७ संदंक्षस्तुरगेषां गधनिना दक्षध्वनेन क्लिप्ते तातः नागो रस्ती विलोलघंटा क
 णितेन नादेन विजज्ञे आत्मबरावबोधः परस्परविवेकः यो धात्रामिति शेषः स्वभर्तव्यां स्वस्वामिनां नाग्रहणात्तामोच्चारणादभूत्तुः संदंक्षस्यात्मपरावबोधः ३८ ॥ राम

राम

आरंभसिद्धौ क्तपसिद्धौ विषये पूर्वकृतशक्तिरूपः सुमुपेति सामः कृतपूर्वसंविद्धं केतोमार्गावरोधविषयो येन सतयोक्तः संवित्पुद्गेति ज्ञापां संकेती चारनामसितिकेशवः ।
 सराजलोकः समरोपापलभ्यं अजप्रस्थानकाललभ्यं तदा तस्यैकाकिं तादिति भावः समरोपलभ्यमिति पादे पुद्गाधमिर्त्यर्थः तत्र मदेवामिषं भोज्यवस्तु प्रमदाभिषं च स्तिरा ।
 मांसेतयास्याद्रोभ्यवस्तुनीतिकेशवः आदास्पमानो ग्रीष्मत् अजस्य पंचानमात्त्यावरुधत्तस्यो २८ अनुष्ठितः अतंतरजापाप्रनुजापाविवाहोपिन सतयोक्तः अथ कौशिकानोभतीविदेर्मन्त्रोपितावतत्त्वानुरूपमुत्साहानुरूपं यथा तथा हरणं कया देयं धनं यो न कादितु यदेवं सुराया हरणं च तदित्यमरः हरणी कृतश्रीः सन्नाघवं मजं प्रस्थापय
 स्थापितवान् अथवा २९ कुंदिनं विदमनगरं तस्येशो भोजकियुक्तो केषु ग्रहियेतेनाजेन साई मार्गेति सौवसतीरुषितावसतिः रात्रिवेशमनोरित्यमरः काल्मषेनोरयं तस्यैषो द्वितीयापर्व
 तपेदंशिते उग्ररश्मेः सूर्यादसोमं ५३ वतस्मादपावर्तत तं दिस्त्वनिवृत्त इत्यर्थः ३० नृपाः प्रमापि प्रयेकमात्रस्य तथा दिवि जयेत धनतेन कोशने प्रमन्यवोरूढे वैरावभूतुः ततो हेतोः समे

सराजलोकः कृतपूर्वसंविदारभसिद्धौ समरोपलभ्यं आदास्पमानः प्रमदाभिषं तदा वस्तु पंचानमजस्य तस्यो २८ भतीप्रितावक्रयकौशिकानामनुष्ठितानंतस्त्रोविवाहः सत्ता
 नुरूपं हरणी कृतश्रीः प्रस्थापय प्राचवमन्वगात्र २९ तिस्रिस्तिलोक्तप्रथिनसाई मजेन मागे वसतीरुषिता तस्मादपावर्तत कुंदिनेशः पर्वत्यये सोमद्वोक्षारश्मेः ३० प्रमम
 वः शमपिकोशलोदे प्रत्येकमात्रस्य यावभूतः अतो नृपाः प्रमापि प्रयेकमात्रस्य तथा दिवि जयेत धनतेन कोशने प्रमन्यवोरूढे वैरावभूतुः ततो हेतोः समे

दक्षानैवै विक्रमं पादमिव प्रशुः ३१ तस्याः सरत्तार्थे मनन्ययो धमादिशपि जं सविं कुमाः प्रत्यग्रीत्यार्थि बर्वाहिनी तं भागीरथी शोराद्वोतेरंगः ३२ ताः संगताः संतस्तदात्मजस्य
 रघुसुनोः स्त्रीरत्नेलाभं च तमिरेवसे हिरे ३३ सः सराजगणो राजसंघातो भोजकम्या स च हंतं नयं तं तमेवं लिज्जदिष्टं व लिनो वरे च नेन प्रदिशं द तो जिय
 मादधानं ३४ यं ॥ स्त्री कुर्वीतं वि विक्रमस्ये मं जे नि विक्रमं पादमिव प्रशुः ३५ दक्षव पाथिस्तु धनया वा नन पुरोणा विवेकन विवेकं प प्रत्ता दः प्रोक्तो न स्मरन् वि
 ३६ वृत्तं न तागाल पराभोजनं हरोधतेति ३७ सकभारो जस्तस्याइडु मत्पारत्तार्थे मनन्ययो धवं इ सुभरं विदुः राग तां पतुं प्राप्तिमर्थः स च विवमादिशपः प्राप्ता
 पतां परिपार्थि व वाहिनी राजसेनां ध्वजीनी वाहिनी सेना इत्यमरः भागीरथीरुत्तरंगरोराः शोरा गतास्त्रोदता इव अत्यग्रही दुःखं यद्दमि पुक्तवान् ३८

र. टी. म.

। तनुयजांतनुयुनिस्वरागामिभ्यः वमभ्रतो कवचानां संबंधिभिर्वृहत्सु दंतेष्वपि विविक्तौ शोः पिधाना दुहृतैः कोशोक्ती कुड्मलोत्खंडे विधानोर्थो च दिव्यो रित्यमरः असिभिरुत्तमुर्जितम् ।
 विविदिग्राभीतागजाः करशीकोरेण प्रमयो च भुः ६५ शिलीमुखे वशिष्ठोत्तमं तानि शिरां स्पष्टफलानि तेराट्टादु निपन्नाः सुवेमैः शिरांसि ज्ञाप्य तद्वति शिराणि शिख्यं च शिरां चेत्यमरः शो ।
 तितान्ये वमघं तस्य कुत्साः प्रवासायसां सा कुत्सा कुत्रिमासिरेदित्यमरः राक्षसिरेत्योः गानभ्रमिरिवराज ६६ उपांतयोः प्रांतयोर्विस्मर्तिः कुपितं तु रं वदितं इति न चापामिति द्वागमः भुजकेदं
 भुजत्वं तेभ्यश्चाक्षिप्याच्छिप्यति शिष्यामां सप्रिया शिवाको श्रीशिवः कीलः शिवको श्रीशिव इति विष्णुः क्षिप्यं शिवाभिरमापुगो मापुमगधर्तकाः जगानवंचकजोष्टफे हरेरवजं बुका इत्यमरः
 के परेणादतस्तानुदेशो यस्याः सासती अयांचकार अपसारयामास किरतेः करेति वीलिट् ६७ छिन्नः खड्गेन हतो सर्मा गच्छिन्नशिराः कश्चिद्द्वारः स यो विमानप्रभुतां विमानाधिपत्यं जेत्यवमांग
 संसक्तस्यैः संगसंगिनी सुरांगनायस्य सतथोक्तः सन्नसमरेन्यवस्वकं वंधं अशिरस्कं कलेवं ददर्शकं वंधोक्ती क्रियापु क्रमपमर्दनिकले वरमित्यमरः ६८ कौचिद्द्वारो अन्योन्यसमतेयोः सा

तनुयजां वर्मभ्रतां विविक्तौ शैवृहत्सु दंतेष्वपि विविक्तौ शोः पितृभिः उच्यतमपि प्रमयां वमभ्रतां विविक्ताः करशीकोरेण ६५ शिलीमुखे वशिष्ठोत्तमं तानि शिरां स्पष्टफलानि तेराट्टादु निपन्नाः सुवेमैः शिरांसि ज्ञाप्य तद्वति शिराणि शिख्यं च शिरां चेत्यमरः राक्षसिरेत्योः गानभ्रमिरिवराज ६६ उपांतयोः प्रांतयोर्विस्मर्तिः कुपितं तु रं वदितं इति न चापामिति द्वागमः भुजकेदं
 भुजत्वं तेभ्यश्चाक्षिप्याच्छिप्यति शिष्यामां सप्रिया शिवाको श्रीशिवः कीलः शिवको श्रीशिव इति विष्णुः क्षिप्यं शिवाभिरमापुगो मापुमगधर्तकाः जगानवंचकजोष्टफे हरेरवजं बुका इत्यमरः
 के परेणादतस्तानुदेशो यस्याः सासती अयांचकार अपसारयामास किरतेः करेति वीलिट् ६७ छिन्नः खड्गेन हतो सर्मा गच्छिन्नशिराः कश्चिद्द्वारः स यो विमानप्रभुतां विमानाधिपत्यं जेत्यवमांग
 संसक्तस्यैः संगसंगिनी सुरांगनायस्य सतथोक्तः सन्नसमरेन्यवस्वकं वंधं अशिरस्कं कलेवं ददर्शकं वंधोक्ती क्रियापु क्रमपमर्दनिकले वरमित्यमरः ६८ कौचिद्द्वारो अन्योन्यसमतेयोः सा

वस्तुतौरथचाभ्रतां वज्रैर्नष्टां शोस्तौ गदाभ्रां व्यापतो दीर्घः संप्रहरो पुण्ड्रयोस्तव भ्रतां ततो मन्नायुधो मग्नदौ संतौ बाहुविदे मे निधौ बाहुपुस्तका वभ्रतां भदे परसरेण क्षतयोः समकाले मेकास
 मेव यथा तयोक्तां तवापोर्युगपज्जतप्ररायोरेकाश्रः प्रार्थितयोः प्रार्थितेकाश्रसोरित्यर्थः गौहताग्रादिखितिपनिपातः अथ चासकस्यामसरसि प्रार्थितं प्रार्थिताय पोरिति विग्रहः क्षिप्यं बभूव
 सरस इति बहुत्वाभिधानं प्रापकामिप्रापं कयोश्चिद्वर्जोर्ध्वोपमर्त्यार्थादिपदेव भूयेपि विवादः कलरुः आसीत्को र्मे निवाभिला को हि मरुद्देर वीजमित्यर्थः ॥ ५॥ श्रीराघवश्री ॥ ॥ ॥

राम

लोचनमार्गमावृण्वतोऽपि पचमुपसंभृतः अत्रैव निमित्तस्य जगत्संभारं तस्मात्प्रसूतनाश्रयि पचीजनापस्य सह धिरेषु सोवालाहो भूतः अहो भास्वरेषु पद्यादिभ्यः चान ।
 विशेषां धिरसावर्षार्थः ३५ इति तेनेरु धिरेणा चिन्मलस्य जितभूतलसंवेध इत्यर्थः तस्य तत्तजस्योपरिष्ठास्य वनेनावघते वाताहमः सरेणुरंगशेषस्य हुताशनस्य पर्योषितो धसु
 इवावभासे ६ रश्मिः प्रहरेतामार्त्ता तस्यापगमे सतिरयस्यो रथगवमिन्ता संरक्षिता इत्यर्थः सूक्ष्मिनामन्यवनीत्वा संस्तराभितिसप्रधिधर्मः यत्तत्सारादीन् उपात्म्यप्रसाधुक
 तमित्यपि सिध्य विवर्तितायाः संतः पूर्वैः साक्षिताः स्वयं लक्षितपर्वकं न च पूर्वैः केतुभिः प्रत्यभिज्ञातानि त्वर्यः तानेव सामर्थ्यपानि न पुः प्रजः ४१ अर्द्धासौ मार्गोऽतिविग्रहः तस्मिन्
 ईमार्गे परेषां वारौ लक्ष्मिः चिन्ता अपि रस्तवतां कृतस्तानां धनुर्भूतां पयक्ताः वागाग्रामजवानुदयाखवेगानुवंधेने हेतुना फलिनिर्तो ह्यप्रवदभिः सस्य चरणप्रयोः फलमिति विप्रः अर्द्धेते
 भागाश्च पूर्वैर्द्धमार्गैः प्रलोतीति शरः तस्मिन् शरवत्संभरणं पय कादिभ्यो यदिति पयस्तपः वेधं लक्ष्यं शरवत्संभरणं चेयमरः संप्राप्ये वनतुमये पयिता इत्यर्थः ४२ गजसन्निपाते गजपदे निशितैरतश्च

आहूतवतो लोचनमार्गमार्गोऽपि कारस्वविजे भित्तस्य शान्तताश्रयि पचीजनावालाहो भूतः अहो भिरेषु पद्यादिभ्यः चान सतिन्मलनः सतनेनेरु पद्यादिभ्यः चान सतिन्मलनः सतनेनेरु पद्यादिभ्यः चान
 रशेषस्य हुताशनस्य पर्योषितो धसु इवावभासे ६ प्रसरसर्वापगमेऽप्यस्याद्वयं सनुपालम विवर्तितायाः ये साक्षिताः लक्षितपर्वकं न च स्वानेव सामर्थ्यपानि न पुः ४१ अप्यर्द्धमार्गोऽपि
 रवागल्लताधनुर्भूतां हस्तवतां पयक्ताः संप्राप्ये वानजवानुदयाखवेगानुवंधेने हेतुना फलिनिर्तो ह्यप्रवदभिः सस्य चरणप्रयोः फलमिति विप्रः अर्द्धेते
 कोटिवा सक्तकेशानि चिरादेतुः ४३ पूर्वप्रहर्त्ता जघानभयः प्रतिप्रहारं च मम श्वसादी नुरेण मल्लं धनिषन्ने देहं प्रत्याश्रयं संतं पियुमचकां च ४४

शेषैर्ह तानि चिन्तायधिरेनां पक्षि विशेषाणां नखोप्रकोटिषु व्यासत्ताः केशायेनां तानि आधोरणा नो हस्तारोहणां आधोरणा हस्तिपक्षो हस्तारोहमिवादिन हस्तमरः शिरांसि चिरादेतुः शरव्यपा
 ताद्वज्रगेवाहस्यपश्चादुत्पन्तीति पक्षिणां नखेषु केशांसंस्पर्शश्चिरादुत्पन्न इत्यर्थः ४३ पूर्वप्रहर्त्ता प्रथमं प्रहर्त्ता अश्वसद्वितैरंगि कः प्रतिप्रहारः ४४ मं अशकं तुरंगमल्लं धेनिषन्ने देहं प्रत्याश्रयं
 त्यर्थः ४५ भूयेनि जघान पुनर्न प्रजहार किं नु प्रत्याश्रयं संतं पियुमचकां च नाना पुद्व्यसनेन प्रापं नानं नतिपरिज्ञमिति निमो धादिति भावः ॥ ४५ ॥ श्रीरामश्री ॥ ॥ श्री ॥

रु. २१. म.

अधिराजसत्तुर्गजराजपुत्रः कुसुमास्त्रकांतो मदनसुंदरः स्वप्ननिवृत्तलौत्यो विरलौ जागरूक इत्यर्थः प्रियंवदास्यवेत्तां धर्वद्विप्राप्तं गांधर्वं गंधर्वदेवताकं प्रस्तापयतीति प्रस्तापनं
निजजनकमस्त्रराजमुप्रायुक्तं प्रयुक्तवान् प्रेतततो धनुः कर्षणमृदरुस्तमेवास्त्रस्त्रमेकस्मिन्सेपयस्त्रिशिरः कृत्वा ज्ञापयत्तद्वज्रस्तमेव निष्कुन्ता अवष्टुब्धदेहाप्यततनरदेवानाराजं सैन्ये वसे
न्यंचातुर्वर्णादिवास्त्रार्थे व्यञ्जयत्यर्थः निजविधेयं निजपरंतवमित्यर्थः तस्यैव धरे ततः कुमारः प्रियापादं दुग्धसा उपान्तरसेऽभ्यादितमाधुर्यं अतिश्लाघ्य इति भावः अथो जलजं शंखं नि
वेश्य जलजं शंखं प्रयोरिति विष्णुः दधौ मुखवातेन परावामासयेनौघनिविष्टेन शंखेन एकवीरः सः स्वहस्तार्जितं मूर्तिमघशः पिवन्निवावभासे यशसैः शुभ्रत्वादिति भावः ६ शंखस्वान
स्याजं शंखध्वनेरभिज्ञाया अत्राभिज्ञानत्वा निदताः प्राक्पलाप्यसे प्रत्यागताः स्वपोधाः सनशत्रुं निजाराशुतमजं निमीलितानां मुकुलितानां पंकजानां मध्ये स्फुरंतं प्रतिमाचमौ शशं कश्चि

12

प्रियंवदास्यसमप्रियाहः प्रायुक्तराजस्वधिराजसत्तुः गांधर्वमस्त्रं कुसुमास्त्रकांतः प्रस्तापने स्वप्ननिवृत्तलौत्यः प्रेतततो धनुः कर्षणमृदरुस्तमेकां सययत्त शिरः कृत्वा ज्ञापयत्त न स्यैव च ।
जलं भविष्यदेतन्निजविधेयं नरदेवसैन्यं धरे ततः प्रियोपात्तरसे धरो जलजं कुमारः तेन स्वहस्तार्जितं मूर्तिमघशः पिवन्निवावभासे ६ शंखस्वानभिज्ञतया ।
निदतास्तं छिन्नशत्रुं ददृशुः स्वपोधाः निमीलितानां मिव पंकजानां मध्ये स्फुरंतं प्रतिमाप्रशोकं ६ शशं शिरसि तेन शिलीमुखवायै निक्षेपिताः केतुयुगार्थि वानां पशो हन्तं संप्रतिपवेषा
नजीवितं वः कपयेति वर्याः ६ स्वचापकोटीनिहितैकवाहुः शिरः कृत्वा निष्कर्षसाभिन्नमौलिः ललाटवदग्रमवारिविंदुर्भीता प्रिया मे स्वचो वभासे ६ इतः पयनर्मकदाप्यशब्दा वैर्ह्यपि श्या
नुमतामपासि एवं विधेनाह ववैश्चेतेन त्वं प्राण्यसे हस्तगतामग्नेभिः ६ इति प्रतिमाप्रशोकं प्रतिविवंचं प्रमिव ददृशुः ६ संप्रतिपवेषा पश्यते तां सर्वं घुरो धितेति भावः ६ राजानः वीर्य्याकं वशो हनं

जीवितं हृययान् हन्तं न त्वशस्त्रेति भावः इत्येवं रूपावर्णाः हतदर्थं प्रतिपादकं वाक्यमित्यर्थः सशो शितेः शोशिता दग्धैः शिलीमुखवायै वीणाग्रैः सप्तनैस्ते मजेन प्रयेज्य कवर्ज्यापार्थिवानां केतुयुनिक्षिपताः
प्रयेज्यैरन्यैर्नैवेक्षितावलेलिखिता इत्यर्थः सिपेर्यं तावत्कर्म्मणिक्तः ६ स्वचापकोट्यानिहितैकवाहुर्न सः शिरः कृत्वा निष्कर्षसाभिन्नमौलिः स्वचक्रेशवधः ललाटवदः प्रमवारिविंदो प
स्यसः सोऽजो भीतो प्रियामिदुमती मेत्यासाघवचो वभासे ६ हे वैदमिह मः इदानीं मर्मकदाप्यशब्दावस्तु कस्य रक्षा दपरावश्नुतु पश्य मया नुमतामिदं शिवादेशः अभिर्नयैवं विवेन निजस्वस्त्रास्त्रे
क्षितेन रणकर्मणामहस्तगताहस्तगतवती दुर्ग्रह इत्यर्थः त्वं प्राण्यसे अथ जिह्वा व्यसे इत्यर्थः एवं विधेनेत्यत्र स्वहस्तेन निदिशन्मोपराते वाहेति दृश्यं ॥ ६४ ॥ श्रीसरत्वेनमः श्रीरामश्री

राम

तावुभौचहोसेनासंपौयहसुवनविम्यासह्यमरः पश्चाच्चपुरश्चयौमाहृतौतयोः पर्यायवृत्त्याप्रवृत्तौमहातावर्त्तवोर्मादेवतेरतरसादयोत्पत्त्यावृत्त्यवस्थायवस्थापितेअनिघेतेजयभंगे ।
 चापतुः प्राप्तवतौः ५१ वलेखेसैन्येपरेणवलेनमग्नेऽपिमेजाहवलेनः । अरिसेन्येप्रत्येकोपयौतथाहिसमीररोनवाभुनाधर्मोनिवर्त्येतकदादपसार्पतेवर्तितरपतात्कर्मशिलिङ्गवतिः ।
 सुयतोपत्रकस्तुरांकौतुतुरावर्त्तधावित्यमरः ततएवतत्रैवप्रवर्ततेइतिशेषः । सार्धविमलिकस्तिल ५२ रथीरुथाहृतः निधंगीकृतावानुत्तरोपासंगत्तारिनिधंगीइषुधिर्दयोरीत्यमरः ५३
 नुष्मान्धनुर्द्विः दत्तोरगादृष्टैः एकवीरः असहायः प्रसूतोऽजः सजन्मकं राजसमर्द्धगोत्रोदेयादिनावुजप्रत्ययः महावहसः कल्पवृक्षेकस्यांतेकादेऽकृतमैर्वांमभिविचमयामास ५४ सोऽजः
 अजौसंग्रामेदक्षिणहस्तेल्लणपुरेननिधंगीदिवरणवाममतिमुंदरं वामंसेप्रतीयेचदक्षिणोचातिमुंदरइतिविश्वः । व्यापारयत्नेजसुतशब्दसंधानादयसुदुर्लभाचाहामकंदाकशीकषायेदुस्यमौ
 धीप्रिणन्धंतीतिरिप्रास्तावत्प्रमनुष्यकर्तृकेचेतिकप्रसायः वाराणसुषुवेकिमुप्येसोऽजः रोवेगादृष्टाः अतएवाधिकलेदिताअपराष्ट्रायेयंतैव्यक्ताऊर्ध्वरेवायासांताभसुशार्फभंगान्वहतिः

क २

अस्वभौतावितरेतरसाङ्गानपंचाष्टुरव्यवस्थं पश्चात्पुरोमाहृतयोप्रवृत्तौपर्यायवृत्त्यैवमहात्तवोर्मादेवतेरतरसादयोत्पत्त्यावृत्त्यवस्थायवस्थापितेअनिघेतेजयभंगे ।
 नयतेहि कक्षस्ततसववतिः ५५ रथीनिधंगीकववीधनुष्मान्धनुः सराजकमेवीरः बिलेदपामासमहावहसः कल्पवृक्षेकस्यांतेकादेऽकृतमैर्वांमभिविचमयामास ५६ सदक्षिणोत्तरामुखेनवामं व्यापारयन्
 हस्तमलद्वयजौ आकलकृष्टासकृदप्येदुर्गौवीधवाणासुषुवेरिपुत्रान् ५७ सरोषदशाधरलोहिनादैर्बन्धितैर्दरेवामभुशुर्बह्निः तस्मिन्गोभक्तनिकंतकंठैर्कारणमौर्ध्व ।
 तांशिशोभिः ५८ सर्वैर्वीरतांगैरिदप्रधानैः सर्वैषुधैः कंठकोपेदिनिप्रासर्वप्रथलेनचभूमिपालास्तस्मिन्त्यजतुर्गुधिसवैरव ५९ सोऽजः प्रजेऽनुरपः परेषांभजगमात्रेणवमन्वजसः
 श्रीसारमग्नौदिनपूर्वभागः किंविश्वकाशेनविवस्वतेव ६०

मल्लनिकृताः वाणविशेषाः चिन्ताः कंगयेयंतैर्दकारणमैः तं कंठेदिशतांशिशोभिः भूमिं तस्मात्कादयामास ५५ इदप्रधानैर्गजमुखाः
 सर्वैर्वीरतांगैः सेनांगैः हस्तपारयपादातिसेजंजस्यचतुष्टयमित्यमरः सर्वाणिपैश्चवासेवलभुक्ताः आभ्यंतरमाहसर्वप्रथलेनचसर्वैर्बभूमिपालापुधितस्मिन्त्यजेऽनुरपः प्रजेऽनुरपः रियर्षः सर्वैर्वीरतांगैः
 शक्तिं संमवात्कर्मणोप्यधिकरत्नविक्रयं तांशिशोभिः तदुक्तं अनेकशक्तिमुक्तैः कृष्णवैजकर्मणः सर्वासासर्वयथावाक्तिचिन्ति चिद्विस्ततेति ५९ सोऽजः परेषांभजगमात्रेणवमन्वजसः
 प्रातः कालकिंचित्कालेनईषत्तुद्वेणविक्रयनेवधजाग्रमात्रेणत्तस्योदभवध्वजाग्रदन्वजनकिंचित्कालेनइत्यर्थः ॥ ५० ॥ श्रीसत्यः

३. ३.
७५

प्रतिघटिभवात्तरिषस्यावविषादात्तद्वैत्यास्योविमुक्तं तस्यामुखं निःस्वासावाप्यः उष्णवाप्यनेत्रजलोष्णरोरिति विश्वः तस्यापगमादेतोरात्मीमंसादं नैर्मस्य जयलः प्राप्तः आत्मस्वरूपं
दृश्यतेऽनेनेति आत्मदर्शश्च वभासे ईधुसादुमती हृष्टापिपत्युः पौरुषेराप्रमुदितापि क्रियविनितायतः जियमजंसाहात्स्यं नाभ्यनंदनं जशंसाकिंतुन वैरंभः पथतैरंभोविदुभिरवृष्टासिता
स्थली आरुजिमाभूमिः जानपदकुंडोपास्थलेवादिनाकुजिमाथेडीपूअमंदं मेघसमूहं मयूरके काभिरिव सखीनो वाभिरभ्यनंदत् ईदं नो पतेनो अतश्चेवा घंगर्हं अत्र प्रमाह पत्यादिना नि
पातः कुप्रियकुसितावयौ वेद्यगर्हाकाः समाहृत्य भरः तस्मादप्येतो निर्दोष इत्यर्थः सोऽजः इति राज्ञां शिरसि वामं पादमाधाय अनवघोऽप्रदोषां ईदुमती मुहृदुपानपत्त्यात्मसाच्चकारेत्यर्थः अ

13

तस्याः प्रतिघटिभवादिषादात्स्योविमुक्तं मुखं मावभासे निःस्वासावाप्यः पगमावयलः प्रसदं मात्मीयवात्मदर्श ईधुहृष्टापिताहा विजिता ।
नंसाहाहाभिः सस्वाभोऽप्रियं मभ्यनंदत् स्थली नवोभः पथतोक्षितायिमपरके काभिरिव भूजालं ईदं इति शिरसि सदा मं पादमाधाय रात्रासु ।
दमरुदतवघातामवपादपेतः रथतुगरजोभिसस्यरूत्तालकाग्रासमरविजयलक्ष्मीः सैवमस्तावभव ई प्रथमपरिगतार्थस्तरघुः सनिदतेदिन ।
पिनमभिनं पश्चात्पजायासं मेतं तदुपरितकुटं वशातमार्गे सुकोभन्ती हसति कुलधुर्ये सत्यं वंशपागहाप ई इति श्रीरघुवंशे भक्तकाव्ये कवि
कालिदासकृतौ श्रीरत्नलाभौ नाम सप्तमः सर्गः ७५

सा ईदुमत्येवमस्तामर्तवती समरविजयलक्ष्मीर्विस्तृतं ललाभादभ्यः कोविजयलाम् इत्यर्थः ई प्रथममागमनात्त्रागेव परिगतो ज्ञातोऽर्थो विवारूथो येन सः प्रथमपरिगतार्थः रघुर्विजितं श्रा
प्यजायासमेतं सन्निवृत्तं प्रसागतं तममभिनं पतस्मिन्ने उपरितं कुटं वः सनशांतिमार्गे मोक्षमार्गे सकोऽभूत्तथा कुलधुर्ये कुलधुर्ये सति सत्यं वंशपागहाप इत्याश्रमापनमव
ति ॥ ई ॥ इति श्रीपदवाक्यप्रमाणद्वारा वारीया श्रीमते पाध्याय कोलचलमल्लिनाथसूरि विरचिता पारंगुवेशरीका पांसेजीविनी नाम समाख्या पांसे माता सर्गः ७५ ॥ श्रीराम श्री ॥ ७५ ॥

राम
७५

103

27/10/1914
27/10/1914
27/10/1914
27/10/1914

793

Dec. 103

14